

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH
1918–1922 VE SVĚTLE ČESKOBUDĚJOVICKÉHO NĚMECKÉHO TISKU

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

Autor práce: Kateřina Dolejší

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německý mluvící země

Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 9. května 2016

.....
Kateřina Dolejší

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc. za jeho neskonalou trpělivost, cenné rady a vedení mé bakalářské práce. Stejný dík patří i mé rodině, která mi byla při psaní této práce oporou.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá přiblížením poválečných událostí v Českých Budějovicích v letech 1918–1922 z pohledu německých českobudějovických periodik Budweiser Zeitung a Budweiser Kreisblatt. Hlavní zájem je zaměřen na proměnu politických poměrů ve městě zejména po vzniku samostatné Československé republiky, dále na proměnu poměrů náboženských a v neposlední řadě také na změny v oblasti školství.

Téma bylo zpracováno převážně na základě rešerše dobového německého tisku a na základě dobové literatury, přičemž informace získané z těchto zdrojů byly následně konfrontovány s poznatky obsaženými v odborné historické literatuře. Cílem této práce je shrnutí nejdůležitějších událostí, které ovlivnily historii Českých Budějovic z pohledu německé části českobudějovického obyvatelstva a které ovlivnily také česko-německé vztahy v Českých Budějovicích.

Klíčová slova:

1918–1922; Československo; České Budějovice; česko-německé vztahy; Budweiser Zeitung; Budweiser Kreisblatt; volby; náboženství; školství

ABSTRACT

This study is an initial attempt to closely describe the post-war occurrences in České Budějovice in 1918–1922 from the point of view of Germanic newspapers Budweiser Zeitung and Budweiser Kreisblatt, published in České Budějovice. The primary purpose of this paper is to aim and observe the political situation in the town, especially the birth of independent Czechoslovakia, the changes in religion situation, and even in the education system.

This thesis is mainly based on the research of period German newspapers and literature, and the information acquired from these resources were compared with the data in specialized historic literature. The goal of this study is to summarize the most important events, which influenced the history of České Budějovice on account of German population of the town and also affected Czech-German relations in České Budějovice.

Keywords:

1918–1922; Czechoslovakia; České Budějovice (Budweiser); Czech-German relations; Budweiser Zeitung; Budweiser Kreisblatt; local and parliamentary elections; religious relations; education system

OBSAH

OBSAH.....	6
ÚVOD.....	7
1. ČESKÉ BUDĚJOVICE V LETECH 1918–1922	10
2. CHARAKTERISTIKA NĚMECKÝCH PERIODIK	16
2. 1. Budweiser Zeitung.....	16
2. 2 Budweiser Kreisblatt	18
3. PROMĚNA POLITICKÝCH POMĚRŮ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH 1918–1922 VE SVĚTLE MÍSTNÍHO NĚMECKÉHO TISKU	22
3. 1. Vznik samostatné Československé republiky	22
3. 2. Návštěva prezidenta T. G. Masaryka v Českých Budějovicích	26
3. 3 Obecní volby v Českých Budějovicích v roce 1919	28
3. 4. Volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu v roce 1920	32
3. 5. Sčítání lidu v Českých Budějovicích v roce 1921	37
4. PROMĚNA NÁBOŽENSKÝCH POMĚRŮ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH 1918–1922 A VZNIK CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ	39
5. PROMĚNA ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH 1918–1922	44
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	50

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce jsou česko-německé vztahy v Českých Budějovicích v letech 1918–1922 z pohledu německého českobudějovického dobového tisku. Nad jeho výběrem jsem velmi dlouho přemýšlela, neboť nebylo snadné vybrat téma, které by se dotýkalo studovaného oboru a zároveň vzbudilo mou zvědavost a touhu dozvědět se o něm více. Nakonec se však tato volba ukázala být tou nejlepší, neboť České Budějovice jsou mi velmi blízké. Dané rozpětí, ve kterém jsem se rozhodla na proměnu česko-německých vztahů v Českých Budějovicích zaměřit, je pak dáno četností zásadních událostí, které se v těchto letech udály.

Posledním, co bylo nutné zvážit, byly zdroje, ze kterých budu pro svou práci čerpat. Jelikož jsem chtěla využít znalosti německého jazyka, byly jasnou volbou německá dobová periodika *Budweiser Kreisblatt* a *Budweiser Zeitung*. Dalším důvodem pro volbu tohoto zdroje jako zdroje primárního bylo i to, že pohled dvou stejnojazyčných, tedy německých, periodik na česko-německé vztahy v Českých Budějovicích v dané době ještě nebyl zpracován. Dalším pramenem pak byla vybraná dobová převážně česká literatura.

V oblasti politického dění, zejména před a po státním převratu v Českých Budějovicích mi byla velmi nápomocna kniha Miroslava Pechy *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích. Předpoklady, průběh a význam*.¹ Pro pochopení česko-německých vztahů v rámci habsburské monarchie před první světovou válkou pak byla zásadní kniha Jiřího Kořalky *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*.² Historii česko-německých vztahů konkrétně v Českých Budějovicích mi pak pomohla zmapovat *Encyklopedie Českých Budějovic*,³ dále kniha J. R. N. Kinga *Budweisers into Czechs and Germans. A local history of Bohemian politics, 1848–1948*⁴ a kniha Františka Rady *Když se psalo T. G. M. České Budějovice v prvním desetiletí*

---

¹ PECHA, Miloslav. *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích: předpoklady, průběh a význam*. České Budějovice: Studio Gabreta, 1999. ISBN 80-238-4734-1.

² KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914: sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha: Argo, 1996. Historické myšlení, sv. 1. ISBN 80-7203-022-1.

³ KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic*. 2., rozšířené vyd. České Budějovice: Nebe, 2006. ISBN:80-239-6706-1

⁴ KING, Jeremy Rupert Nicolas. *Budweisers into Czechs and Germans: a local history of Bohemian politics, 1848-1948*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, c2002. ISBN 0-691-04892-4.

republiky.⁵ V oblasti náboženství jsem získala podstatné informace v diplomové práci Veroniky Slavíkové.⁶

Co se týče metodologie a práce s dobovým tiskem nemohu vynechat knihu *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*.⁷ Noviny a časopisy představují významný pramen pro studium 19. – 20. století.⁸ Při práci s tiskem je však nutno dodržovat jisté postupy, protože stejně jako ostatní dochované prameny ani tisk není zcela objektivní a spolehlivý. Proto je zapotřebí podrobit získané informace nezbytné kritice. I v novinovém zpravodajství se totiž projevují dobové politické, společenské, náboženské či osobní preference majitelů novin, vydavatelů, redaktorů, stejně tak jako dobová atmosféra a vliv veřejného mínění.

Při analýze německého českobudějovického tisku jsem se mj. tedy zaměřila i na určení typu a funkce obou periodik a pokusila jsem se získat alespoň základní informace o vydavateli (či majiteli) novin, o jejich politické orientaci, o nákladu a způsobech distribuce novin (cena, předplatné aj.) apod. Z časových důvodů jsem se nezaobírala celkovou tiskovou situací v zemi, zejména cenzurou, která fungovala po celou dobu existence první republiky a jistě měla i velký vliv na způsob psaní obou německých listů. Sledovala jsem rovněž to, na jakém místě byly dané informace v novinách zařazeny, tj. na titulní stránce, uprostřed či na konci, neboť umístění odráží závažnost dané zprávy či postoje listu. Mnou provedená rešerše dobového německého tisku se zaměřila zejména na oblast politiky, školství a náboženství.

Celá práce je členěna do pěti kapitol, přičemž první z nich shrnuje obecně život v Českých Budějovicích v letech 1918–1922. Druhá kapitola se věnuje charakteristice dobového německého tisku Budweiser Kreisblatt a Budweiser Zeitung v dané době a kapitola třetí, která je členěna do pěti podkapitol, se zaměřuje na konkrétní politické události v Českých Budějovicích a odpovídá mimo jiné na otázku, jak reagovala

---

⁵ RADA, František. *Když se psalo T. G. M.: České Budějovice v prvním desetiletí republiky*. České Budějovice: Růže, 1970.

⁶ SLAVÍKOVÁ, Veronika. *Nejstarší českobudějovický sbor Církve československé (husitské) v letech 1920–1948*. České Budějovice, 2013 (diplomová práce).

⁷ V případě analýzy obou listů jsem metodologicky vycházela ze studie HORÁK, Pavel. *Tisk jako historický pramen*, in: Jana Čechurová – Jan Randák a kol. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, České dějiny (NLN, Nakladatelství Lidové noviny: Ústav českých dějin Univerzity Karlovy), sv. 8., s. 343–359. ISBN 978-80-7308-556-8.

⁸ Potřebné informace k práci s tiskem jsem čerpala též z následujících knih: ROUBÍK, František. *Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862*, Praha 1930; LAISKE, Miroslav. *Časopisectví v Čechách 1650–1847*, Praha 1959.

německá část obyvatelstva na vznik samostatné Československé republiky. Proměnou náboženských poměrů a vznikem Církve československé se zabývá kapitola čtvrtá a poslední, pátá, kapitola referuje o změnách v oblasti školství.

Cílem této práce je shrnutí nejpodstatnějších událostí v Českých Budějovicích v letech 1918–1922 z pohledu dobového německého českobudějovického tisku *Budweiser Kreisblatt* a *Budweiser Zeitung* a zachycení změn česko-německých vztahů v jihočeské metropoli. Získané poznatky jsou pak konfrontovány s dobovou literaturou.

1. ČESKÉ BUDĚJOVICE V LETECH 1918–1922

Nemalý vliv na události v jihočeské metropoli v letech 1918–1922 měla první světová válka (1914–1918), ve které proti sobě stály dohodové státy a jejich spojenci (Francie, Rusko, Velká Británie) a Centrální mocnosti se svými spojenci (Německo s Rakousko-Uherskem, které zahrnovalo také české země).⁹

Rakousko-Uhersko oficiálně vyhlásilo válku Srbsku 28. července 1914, avšak pokyn k mobilizaci obdrželi obyvatelé Českých Budějovic již o dva dny dříve. Pro českobudějovické obyvatele to znamenalo zvyknout si na zvýšený počet vojáků, kteří zabrali hostince a školní budovy, odvody mužů na frontu a v dalších letech na příjezdy transportů raněných a uprchlíků. Na vyhlášení války Srbsku také okamžitě zareagovala skupina asi 200 německých studentů formou demonstrace, kdy provolávali cestou na radnici protisrbská ale dokonce i protičeská hesla typu „*Nieder mit Serbien!*“ či „*Nieder mit den Tschechen!*“. Německá periodika však tento akt považovala za akt vlastenecký a této demonstraci nebyla tehdy věnována žádná větší pozornost.¹⁰

Protože podle císaře Viléma II. i podle obecného mínění neměla mít válka dlouhého trvání, neřešili lidé otázku zásobování. Již na jaře roku 1915 však začaly být v tomto ohledu vážnější problémy a 10. dubna 1915 byly zavedeny potravinové lístky na mouku a chléb, tzv. „chlebenky“, které si lidé vyzvedávali na aprovizačním úřadě. Postupem času se situace stále zhoršovala a potravinové lístky byly zaváděny i na ostatní potraviny. Kritického bodu dosáhla zásobovací krize v Českých Budějovicích v roce 1918, kdy byla česká delegace v čele se starostou města Josefem Taschkem nucena odcestovat do Vídně a žádat u ministra výživy nápravu. Vyjednat dlouhodobé řešení tohoto problému se však nepodařilo a tak v dubnu 1918 potíže se zásobováním vygradovaly. Z měsíčních přidělů na osobu se nedalo vyžít, což mělo za následek hladové demonstrace a protesty dělnictva na radnici. Od roku 1917 pak také docházelo na venkově k rekvizicím, které prováděly tzv. rekviziční komise složené především z učitelů a příslušníků četnictva. Jejich úkolem bylo hledat schované zásoby potravin, zabavovat je a ukládat pokuty – v krajním případě i posílat do vězení. Ke zlepšení zásobování to však nevedlo a českobudějovické občany dál sužoval nedostatek potravin,

⁹ Není-li citováno jinak, vychází text této kapitoly z příslušných hesel Encyklopedie Českých Budějovic (KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic. 2.*, rozšířené vyd. České Budějovice: Nebe, 2006. ISBN:80-239-6706-1), zejm. *Češi a Němci, Dějiny města, Jihočeské divadlo, Jihočeské muzeum, Náboženské poměry, Obyvatelstvo, Politické poměry, Školství, Epidemie, rok 1918*; dále z knih RADA, F. *Když se psalo T. G. M.: České Budějovice v prvním desetiletí republiky.*; PECHA, M. *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích: předpoklady, průběh a význam.*

¹⁰ RADA, F. *Když se psalo T. G. M.: České Budějovice v prvním desetiletí republiky.*, s. 6.

uhlí, ale třeba i tabáku. V důsledku toho se Českými Budějovicemi šířily nejrůznější nemoci, množila se úmrtí z hladu a stoupal počet nezaměstnaných. Velký počet úmrtí si pak v letech 1918–1919 vyžádala epidemie tzv. španělské chřipky.

Válečné události měly za následek také velké změny v oblasti politické. Vyhlášení samostatného československého státu 28. října 1918 znamenalo přesun politické moci v Českých Budějovicích do rukou Čechů, kteří tak získali zásadní vliv na městskou správu a funkci starosty a konečně se tak začali podílet na politické moci odpovídající měrou. Tento přesun však naštěstí nebyl doprovázen žádnými násilnými akty, ale spíše projevy euforie a nadšení ze strany českého obyvatelstva. Lidé si na hrud' připínali trikolóry, zpívali vlastenecké písně a studenti odstraňovali německé nápisy a rakouské orly z úřadů.

Před českobudějovickou radnicí se v podvečer 28. října shromáždil nadšený dav a byly pronášeny projevy o konci války a událostech posledních hodin. Druhý den ráno byli lidé zpraveni prostřednictvím plakátů o ustanovení Národního výboru ze zástupců všech politických stran, který nepřetržitě vyjednával se zástupci Němců o převzetí moci na radnici. Členy Národního výboru byli František Zdráhal, Otakar Svoboda či Josef Tráger. Předání radnice do českých rukou se však podařilo až při druhém jednání s dosavadním obecním zastupitelstvem, neboť na to první se Němci dostavili ve velmi malém počtu. Hned na začátku jednání vznesl starosta Taschek žádost o postupný přesun politické moci „v zájmu pořádku a lásky k rodnému městu“ a dodal, že „je třeba udržet klid a vyvarovati se násilí“.¹¹ Obě strany se následně domluvily na tom, že správu města až do konání obecních voleb převezme správní komise, kterou jmenuje okresní hejtmanství. Komise byla složena ze čtyř Němců a osmi Čechů a v jejím čele stanul, coby prozatímní starosta města, politický vůdce místních Čechů, August Zátka. Tento výsledek byl následně oznámen shromáždění na náměstí.

Velmi zmatení však byli z celé situace českobudějovičtí Němci, pro které byly překotné události převratu velkým šokem. Povzbuzováni informacemi z německy psaných periodik doufali v nějaký zásadnější obrat a zároveň se obávali jakési odvety ze strany české, ke které však nedošlo. Pro jistotu ale byly připraveny k zásahu proti jakémukoli násilí sokolské hlídky a četnictvo, které také přešlo pod české velení. Tím bylo převzetí moci do rukou českobudějovických Čechů prakticky dokončeno.

---

¹¹ PECHA, M. *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích: předpoklady, průběh a význam*. s. 141.

V roce 1919, konkrétně 15. června, se konaly první obecní volby, které se nesly v duchu urputného volebního boje. Voleb se zúčastnilo celkem devět politických stran, přičemž největšího počtu hlasů dosáhli národní socialisté a získali tak dvanáct mandátů. Druhý největší počet mandátů – osm – získali národní demokraté a na třetím místě skončili sociální demokraté se sedmi mandáty. Co se týče Němců, ti získali pouze osm ze 42 mandátů v městském zastupitelstvu.¹² Prvním poválečným starostou byl zvolen Otakar Svoboda, který kandidoval za národní socialisty.

Nově zvolený starosta měl před sebou velmi nelehký úkol stabilizovat zásobovací a finanční situaci ve městě. Jedním z mnoha opatření tak bylo například v roce 1920 vyloučení majitelů domů z přerozdělování potravinových lístků na mouku. To vedlo samozřejmě k jejich nevoli a pobouření, jelikož se cítili diskriminováni. Schodek rozpočtu města se pak obecní zastupitelstvo rozhodlo vyřešit zavedením nových a zvýšením již stávajících daní. Platila se tedy například daň z koní, ze zbraní či z koberců.

V roce 1920 se také velmi vyostřila situace uvnitř českobudějovické sociálně demokratické strany. Střety mezi pravicí a levicí (později komunistickou stranou) vyvrcholily v prosinci 1920, kdy stoupenci levice, zejména dělnictvo z místních továren, vstoupili do stávky a pokusili se o komunistický převrat. Zastavena byla při této stávce také tramvajová doprava a došlo i k obsazení Hardtmuthovy tužkárny. Celou akci však ukončil zásah vojska a četnictva.

Napětí mezi českou většinou a německou menšinou ve městě poprvé výrazněji eskalovalo na konci roku 1918, kdy členové Sokola a vojáci 91. pěšího pluku přispěli k likvidaci pokusu německých separatistů o odtržení jihočeského pohraničí od nového státu. Druhé vzepětí národnostních vášní ve městě pak souviselo s plánovanou přednáškou předsedy Německé nacionální strany Rudolfa Lodgmana von Auen v únoru 1920 v českobudějovickém Německém domě, jejíž konání čeští demonstranti znemožnili. Došlo při tom k výtržnostem a potyčkám, při nichž bylo zraněno kolem 40 osob a řada dalších zatčena – zejména se jednalo o studenty německých středních škol. Třetí větší konflikt mezi českobudějovickými Čechy a Němci souvisel s konáním prvních voleb do Poslanecké sněmovny a do Senátu v dubnu 1920, při kterých zuřil ještě urputnější volební boj, než u prvních voleb obecních. Výsledkem toho bylo, že

---

¹² Vlastní kandidátky ve městě postavili vedle národních socialistů, národních demokratů a sociálních demokratů též křesťanští sociálové, Národní rada a Staročesi. Na německé straně Deutsche Einheitspartei (Německá sjednocená strana) a Deutsche sozialdemokratische Partei (Německá sociálně demokratická strana).

teprve v září byla prezidentem jmenována úřednická vláda, což velmi nelichotivě komentoval německý tisk (v Českých Budějovicích především *Budweiser Zeitung*), který předpovídal československému státu rychlý konec. To bylo rozbuškou pro protiněmecké demonstrace ve městě, které vyvrcholily v listopadu 1920 vtrhnutím do Německého domu a spálením všech symbolů připomínajících Rakousko-Uhersko. Velkoněmecké a rakouské tiskoviny a symboly byly ničeny a odstraňovány rovněž v Justičním paláci a v německých školách, ušetřena nebyla ani redakce novin *Budweiser Zeitung*. Po těchto událostech se však česko-německé vztahy v Českých Budějovicích zase stabilizovaly, a to natolik, že české a německé politické strany ve městě se v roce 1922 dohodly na společné oslavě 4. výročí vyhlášení samostatného Československa. To vyvolalo velmi negativní reakce německých nacionalistů z dalších částí Čech, kteří požadovali, aby českobudějovičtí Němci byli navždy vyloučeni z německého národa.

Velmi zajímavé výsledky oproti roku 1910 přineslo sčítání lidu v roce 1921, kdy klesl počet obyvatel jihočeské metropole téměř o 2 000. Bylo napočteno celkem 43 361 obyvatel, z toho 35 831 Čechů, 7 415 Němců, ostatní byli Židé a jiné národnosti.¹³ Toto zjištění samozřejmě neuniklo dennímu tisku, který se nad tím velmi pozastavoval, ačkoli byl tento stav logicky vysvětlován odchodem vojáků či odchody obyvatel do průmyslových oblastí.

I přes menšinové a dále klesající zastoupení německého obyvatelstva ve městě se českobudějovickým sjednoceným Němcům podařilo výrazněji prosadit v druhých obecních volbách v roce 1923, kdy získali 8 mandátů. Naopak například sociální demokraté si oproti prvním obecním volbám pohoršili – získali pouze 2 mandáty a starostou se stal Otokar Svoboda, člen Československé strany socialistické. Vzhledem k tomu, že podíl německé menšiny poklesl v Českých Budějovicích pod hranici stanovenou zákonem, tj. 20 %, zavedlo nové obecní zastupitelstvo češtinu jako jedinou úřední řeč ve městě.

Velkými změnami procházelo v poválečných letech také školství. Již tak špatná situace v českých školách se po 28. říjnu 1918 ještě více zhoršila, jelikož vedle nedostatku učitelů a špatného vybavení učeben se školy musely vypořádat také s nárůstem počtu českých žáků, přecházejících z německých škol. Ty se pak logicky

---

¹³ Podíl Němců v Českých Budějovicích se tak v roce 1921 snížil na pouhých 17 % (do 1930 pak klesl až na 14 %). Podobný proces probíhal rovněž i v okrajových obcích: největší podíl německého obyvatelstva měly Litvínovice s 60 % a německou většinu si dále udržely už jen Roudné a Haklovy Dvory, zatímco v Suchém Vrbném se podíl Čechů zvýšil na 93 % (4 012 ze 4 440) a ve Čtyřech Dvorech dokonce na 96,5 %.

potýkaly s úplně opačným problémem a německé třídy se musely slučovat. Nejinak tomu bylo i v Českých Budějovicích. Německé školy se jen tak tak držely nad vodou, kdežto české byly beznadějně přeplněné (viz připojená tabulka).

České a německé národní školy v Českých Budějovicích v roce 1918.¹⁴

Druh školy (veřejné i soukromé)	Počet českých škol	Počet žáků českých škol	Počet německých škol	Počet žáků německých škol
obecné chlapecké	3	1786	3	625
obecné dívků	5 (3 soukromé)	1255	3	797
obecné smíšené	1	427	2 (1 soukromá)	600
měšťanské - chlapecké	1	766	2	361
měšťanské - dívků	2 (1 soukromá)	918	2	458
celkem	12	5152	12	2841

Situace se mírně zlepšila až v roce 1922, kdy vešel v platnost tzv. malý školský zákon, který snížil počty žáků ve třídách maximálně na 80.

Velmi aktivní byly v poválečných letech střední školy a gymnázia. Studenti i profesori pořádali nad rámec svých povinností různé přednášky či hudební večery, které se setkávaly s velkým úspěchem. Ožehavým tématem však byly platy učitelů a profesorů, které byly velmi nízké. I přes naléhání a stávkování se však nepodařilo dosáhnout jejich zvýšení – naopak byly v roce 1921 z důvodu špatné finanční situace státu ještě sníženy. Jediným úspěchem profesorů a učitelů tak bylo pouze zrušení celibátu učitelek v roce 1919.

Vedle oblasti politické či školství se českobudějovičtí občané věnovali také sféře kulturní. České obyvatelstvo mělo ve veliké oblibě divadlo, avšak divadelní budovu využívali kromě letní sezony, která patřila různým menším českým divadelním společnostem, Němci. V roce 1918 však začala návštěvnost německého divadla rapidně klesat a zimní sezóna skončila již v březnu – naopak české divadlo ve své sezóně mělo neustále vyprodáno. I přesto však ještě v lednu 1919 v Českých Budějovicích hrála

¹⁴ KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic.*, s. 550.

německá divadelní společnost. Reakce českého obyvatelstva na tuto skutečnost však na sebe nenechala dlouho čekat. Dne 15. ledna vzniklo na návrh MUDr. Bohumila Růžičky divadelní družstvo, jehož hlavním úkolem bylo zajištění chodu českého divadla, a které po odchodu německé společnosti z městského divadla přijalo název Jihočeské národní divadlo. První ryze česká divadelní sezóna pak započala 6. září 1919.

V roce 1921 České Budějovice rovněž převzaly do správy za 39 000 korun Lidovou knihovnu odboru Národní jednoty pošumavské pod novým názvem Veřejná knihovna města České Budějovice¹⁵. V téže roce převzalo město do svých rukou také muzeum, jehož činnost byla až do roku 1918 zaměřena zejména na německý podíl na historii města, zatímco český podíl byl záměrně upozadován.

Stranou však nezůstala ani otázka náboženství. Jelikož byly české země – a stejně tak tedy i České Budějovice – až do začátku první světové války součástí habsburské monarchie, převažovalo mezi lidmi katolické vyznání. Katolická církev však byla vnímána jako „spojenec“ monarchie a tak není divu, že se lidé po roce 1918, kdy vznikl nový československý stát, chtěli odpoutat od habsburské nadvlády i v oblasti náboženské. „...v nově vzniklém československém státě tak vládla spolu s protihabsburskou a protimonarchistickou náladou také všeobecná nálada protikatolická (nebo spíše protiřímská).“¹⁶ Projevem těchto protikatolických nálad bylo např. umožnění odstraňování křížů ze školních tříd či od roku 1919 povolení civilních sňatků – lidé tak dostali možnost vybrat si mezi církevním a civilním obřadem. Od roku 1920 pak lidé začali hojně z římskokatolické církve vystupovat a velký počet z nich se stal též ateisty. Nemalá část se však přihlásila k nově vzniklé Církvi československé.¹⁷

---

¹⁵ KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s 230.

¹⁶ SLAVÍKOVÁ, V. *Nejstarší českobudějovický sbor Církve československé (husitské) v letech 1920–1948*. s. 23.

¹⁷ Více k tomu v kapitole Proměna náboženských poměrů v Českých Budějovicích v letech 1918–1922 a vznik Církve československé.

2. CHARAKTERISTIKA NĚMECKÝCH PERIODIK

2. 1. BUDWEISER ZEITUNG

Německé noviny Budweiser Zeitung můžeme směle označit za nejdéle vycházející českobudějovické periodikum – vycházely celých 84 let od roku 1873 až do roku 1945.¹⁸ Název Budweiser Zeitung však nesou teprve od roku 1873, kdy byly přejmenovány z původního názvu Anzeiger aus dem südlichen Böhmen. Od roku 1873 tedy vycházely noviny Budweiser Zeitung dvakrát týdně a „jako orgán Německé pokrokové strany představovaly politicky umírněné liberální názory, ale za druhé světové války byly orientovány pronacisticky.“¹⁹ Vydávány byly německou tiskárnou Moldavia²⁰, kterou založil v roce 1911 Franz Xaver Reitterer (1868–1932) a v témže roce Budweiser Zeitung také koupil. Vedle Budweiser Zeitung vydávala tiskárna Moldavia například také časopis Waldheimat. Neopomenutelným faktem je také to, že noviny byly tištěny tzv. švabachem.

V průběhu let 1918–1922 obsahovaly Budweiser Zeitung rubriky Südböhmische Gedenktage²¹, Fejeton, Politische Rundschau²², Behördliche Maßnahmen²³, Vermischte Nachrichten²⁴, Personalnachrichten²⁵, Aus dem Gerichtssaale²⁶, Schulnachrichten²⁷, Neues aus Budweis/Budweis²⁸, Vereinsnachrichten²⁹, Kino, Büchertisch³⁰, Schaubühne/Theater³¹ či rubrika Eingesendet³². Zprávy o dění v jiných městech jihočeských městech pak byly zahrnuty pod názvy rubrik Krummau, Kaplitz, Schüttenhofen, Neuhaus a Prachatitz³³.

Jednou z nejdůležitějších osob pro vydávání tohoto periodika byl redaktor, jehož jméno bylo uvedeno vždy na konci každého čísla spolu s tiskárnou, která číslo vytiskla.

---

¹⁸ V roce 1945 musely Budweiser Zeitung pozastavit svou činnost. Poslední číslo vyšlo 9. května 1945

¹⁹ KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 57.

²⁰ Předtím, než Budweiser Zeitung vydávala tiskárna Moldavia, byly vydávány knihtiskárnou Augusta Benjamina Gothmanna, která sídlila v Kanovnické ulici.

²¹ Překlad: Jihočeské významné dny (K. D.).

²² Překlad: Politický přehled (K. D.).

²³ Překlad: Úřední oznámení (K. D.).

²⁴ Překlad: Smíšené zprávy (K. D.).

²⁵ Překlad: Osobní zprávy (K. D.).

²⁶ Překlad: Ze soudního sálu (K. D.).

²⁷ Překlad: Školní zprávy (K. D.).

²⁸ Překlad: Novinky z Budějovic/Budějovice (K. D.) – kratší název Budějovice nesla tato rubrika od roku 1919.

²⁹ Překlad: Spolkové zprávy (K. D.).

³⁰ Překlad: Knižní stůl (K. D.).

³¹ Překlad: Jevišť/Divadlo (K. D.).

³² Překlad: Zasláné (K. D.) – jednalo se většinou o dopisy, které redakce obdržela a otiskla je.

³³ Překlad: Krumlov, Kaplice, Sušice, Jindřichův Hradec a Prachatice (K. D.).

Od roku 1918–1922 se jednalo konkrétně o Franze Lomanna a Josefa Reifa. Neopomenutelným je ve vztahu k Budweiser Zeitung také již zmiňovaný vydavatel Franz Xaver Reitterer.

Jména autorů článků bohužel nelze uvést, jelikož drtivá většina článků byla publikována bez podpisu. Důležité je zmínit také to, že ani Budweiser Zeitung se ve dvacátých letech nevyhnula vlna cenzury, a proto je možné najít v novinách zcela bílá místa (někdy i celé strany), která byla zcenzurována. Nejcenzurovanějšími rubrikami byly Budweis, Politische Rundschau či úvodník.

První číslo Budweiser Zeitung v roce 1918 vyšlo 4. ledna a jednalo se již o 57. ročník. Na titulní stránce se nacházel název novin s podtitulem *Deutsches Parteiblatt für Südböhmen*³⁴, den, datum a rok vydání (až do roku 1919 vycházely Budweiser Zeitung každé úterý a pátek dopoledne, od roku 1919 každou středu a sobotu dopoledne). Dále zde byla uvedena adresa vydavatelství novin – Domherrengasse Nr. 6³⁵, číslo telefonní linky (68) a ceny inzerce a předplatného. Až do 30. dubna 1918 byl na titulní straně také seznam míst, kde se noviny daly zakoupit. Dále se na titulní straně pravidelně nacházel článek vztahující se k aktuálnímu tématu – česko-německá otázka, školství, apod., dále též fejeton a na spodním okraji se nacházela informace o celkovém počtu stran vydání. Některá čísla obsahovala také zábavnou přílohu.

Vzhled titulní strany se pozměnil na konci dubna 1918, kdy se jako podtitul začalo objevovat heslo *Für Wahrheit, Recht und deutsche Tüchtigkeit!*³⁶, zmizel seznam míst, kde se noviny daly zakoupit a fejeton vystřídala rubrika Südböhmische Gedenktage. Na titulní straně se pak nacházela ještě kratší povídka či vyprávění na pokračování.

Co se týče cen předplatného, ty se až do roku 1922 pohybovaly směrem vzhůru. První dvě vydání Budweiser Zeitung v roce 1918 uváděla cenu ročního předplatného pro České Budějovice 10 K, půlročního 5 K a čtvrtletního 2,50 K. Za celoroční zaslání poštou bylo účtováno 12,40 K, půlroční 6,30 K a čtvrtletní 3,10 K. Jednotlivá čísla stála 12 h. Ve třetím čísle roku 1918³⁷ však již redakce Budweiser Zeitung avizuje zdražení předplatného z důvodu zvýšení cen papíru a materiálu až o 50 %. Cena celoročního předplatného pro České Budějovice tak stoupla na 15 K, půlročního na 7,50 K a čtvrtletního na 3,75 K. Celoroční zasilání poštou se zvýšilo z 12,40 K na 18 K, půlroční

---

³⁴ Překlad: Německé stranické noviny pro jižní Čechy (K. D.).

³⁵ Překlad: Dnes Kanovnická ulice (K. D.).

³⁶ Překlad: *Za pravdu, právo a německou zdatnost* (K. D.).

³⁷ Budweiser Zeitung ze dne 11. 1. 1918, roč. 57, č. 3, s. 3.

z 6,30 K na 9 K a čtvrtletní z 3,10 K na 4,50 K. Cena jednotlivého čísla se zvedla z 12 haléřů na 20. K dalšímu zdržení poté došlo v lednu 1919 a v roce 1920 došlo dokonce ke dvojitému zdražení.³⁸ V roce 1922 se pak ceny za předplatné ustálily. Celoroční předplatné pro Budějovice stálo 50 K, půlroční 25 K a čtvrtletní 12,50 K. Celoroční zasílání poštou vyšlo ročně na 60 K, půlroční na 30 K a čtvrtletní na 15 K. Jednotlivá čísla pak stála 60 haléřů.

Pro druhou stranu Budweiser Zeitung byly typické články (jeden nebo dva) týkající se politických či jiných významných událostí, které velmi často začínaly již na straně titulní. Následovala rubrika Politische Rundschau, která mapovala zejména politické dění v Rakousku, ale věnovala se i zahraniční a domácí politice. Následována byla rubrikou Vermischte Nachrichten, která obsahovala nejružnější zprávy z celé země.

Další v pořadí byla rubrika Behördliche Maßnahmen, která čtenáře upozorňovala na důležitá úřední nařízení. Rubrika Budweis, jak již napovídá její název, se věnovala hlavně zprávám z Českých Budějovic a leckdy jí byly věnovány i dvě strany. Informovala o všem, co se v Budějovicích událo od svateb, schůzí, jmenování do funkcí, pozvánek na koncerty a plesy až po úmrtí. Následující rubrika Aus dem Gerichtssaale byla zaměřená na zprávy z různých soudních přelíčení. Pak již byly na řadě zprávy z Krumlova, Kaplice či Prachatic. Neopomenutelnou je následující rubrika Schulnachrichten, která informovala čtenáře o oblasti školství, a rubrika Vereinsnachrichten. Ta referovala o spolkové činnosti německé části obyvatelstva v Českých Budějovicích. Poslední strany před inzercí a reklamou pak patřily rubrikám Theater (informace o divadelních premiérách a divadle samotném), Kino, Büchertisch (informace o knižních novinkách), Eingesendet a Sport.

2. 2 BUDWEISER KREISBLATT

Budweiser Kreisblatt byl stejně jako Budweiser Zeitung jeden z nejvlivnějších a nejvýznamnějších českobudějovických německy psaných listů, který vycházel od roku 1862 až do roku 1920, kdy zcela zanikl. Vznik tohoto periodika byl dílem Ernsta Franze Richtera (1817–1870), z jehož iniciativy v roce 1852 vznikl list Anzeiger aus dem

---

³⁸ Po druhém zdražení v roce 1920 stálo celoroční předplatné pro České Budějovice 50 K, půlroční 25 K a čtvrtletní 12,50 K. Za zasílání poštou zaplatili odběratelé ročně 56 K, půlročně 28 K a čtvrtletně 14 K. Cena jednotlivého čísla stoupla na 50 haléřů.

südlichen Böhmen, později Budweiser Wochenblatt³⁹, jehož byl Budweiser Kreisblatt přímým nástupcem.

Noviny vycházely „od 1. 1. 1862 dvakrát týdně, ve středu a v sobotu, před koncem 19. století ve čtvrtek a v neděli v rozsahu 4, později 10 stran.“⁴⁰ Konkrétně v roce 1919 ale vycházel Budweiser Kreisblatt v rozsahu 6 stran.⁴¹ Vydáván byl knihtiskárnou Felixe Zdarssy v Českých Budějovicích a „od 1885 měl jako podtitul uvedeno německé označení *Německý liberální orgán pro jižní Čechy*.“⁴² V roce 1919 bylo však jako podtitul uvedeno: *Německý stranický orgán pro jižní Čechy*.⁴³ Stejně jako u charakteristiky listu Budweiser Zeitung je i zde potřeba zmínit, že toto periodikum bylo psáno tzv. švabachem.

V průběhu let 1918–1920 obsahoval list Budweiser Kreisblatt rubriky Politische Rundschau⁴⁴, Tages Nachrichten⁴⁵, Vermischte Nachrichten⁴⁶, Lebensmittelversorgung⁴⁷, Verschiedene Meldungen⁴⁸, Auswärtige Mitteilungen⁴⁹ Zwischen Waffenstillstand und Frieden⁵⁰, Deutscher Schulverein /Schulnachrichten⁵¹, Theater⁵², Eingesendet⁵³, Bücherschau⁵⁴ a Suche.⁵⁵ V roce 1918 se v tomto periodiku objevovala ještě rubrika Der Weltkrieg⁵⁶ a Kriegsereignisse⁵⁷

Nejdůležitější osobou novin Budweiser Kreisblatt byl odpovědný vedoucí, jehož jméno bylo uvedeno vždy na spodním okraji poslední strany spolu s názvem tiskárny, kde bylo číslo vytisknuto. Jako odpovědný vedoucí byl v letech 1918–1919 uváděn Leopold Mural. Stejně jako u periodika Budweiser Zeitung ani zde se však většinou pod články neobjevovalo jméno autora. Pouze občas se objevila zkratka al. nebo nn.

---

³⁹ Na tento název byl Anzeiger aus dem südlichen Böhmen, přejmenován v roce 1857.

⁴⁰ KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic.*, s. 57.

⁴¹ Srov. Budweiser Kreisblatt ze dne 15. 1. 1919, roč. 68, č. 5.

⁴² KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic.*, s. 57.

⁴³ Srov. Budweiser Kreisblatt ze dne 15. 1. 1919, roč. 68, č. 5, s. 1.

⁴⁴ Překlad: Politický přehled (K. D.).

⁴⁵ Překlad: Denní zprávy (K. D.).

⁴⁶ Překlad: Smíšené zprávy (K. D.).

⁴⁷ Překlad: Zásobování potravinami (K. D.).

⁴⁸ Překlad: Různé zprávy (K. D.).

⁴⁹ Překlad: Zahraniční zprávy (K. D.).

⁵⁰ Překlad: Mezi průměří a mírem (K. D.).

⁵¹ Překlad: Německý školský spolek/Školní zprávy (K. D.).

⁵² Překlad: Divadlo (K. D.).

⁵³ Překlad: Zasláné (K. D.).

⁵⁴ Překlad: Knižní recenze (K. D.).

⁵⁵ Překlad: Hledám (K. D.).

⁵⁶ Překlad: Světová válka (K. D.).

⁵⁷ Překlad: Válečné události (K. D.).

První číslo Budweiser Kreisblatt roku 1918 vyšlo v pátek 4. ledna a jednalo se o jeho již 68. ročník. Na titulní straně se nacházel název novin a jejich již zmiňovaný podtitul *Deutsches Parteiorgan für Südböhmen*.⁵⁸ Následovaly ceny předplatného, adresa novin, respektive jejich vydavatelství – Priestergasse Nr. 17⁵⁹, číslo telefonní linky (33) a seznam míst, kde byly noviny k dostání. Poté následovalo číslo, den, datum a ročník vydání. V roce 1918 pak zbytek titulní strany náležel rubrice Der Weltkrieg, posléze Die Kriegsereignisse, přičemž obě rubriky referovaly o nejdůležitějších válečných událostech.⁶⁰ V roce 1919 pak již titulní strana patřila článku vztahujícímu se k aktuálnímu tématu, který často zasahoval až na stranu dvě, či rubrice Zwischen Waffenstillstand und Frieden, která informovala o dění a dopadech ohledně Pařížské mírové konference.

Co se týče cen předplatného, ty se ve sledovaném období změnily pouze jednou. První dvě čísla Budweiser Kreisblatt v roce 1918 stála pro českobudějovické čtenáře na čtvrt roku 3,50 Kčs a čtvrtletní zaslání poštou 4,50 Kčs. Jednotlivá čísla se dala zakoupit za 12 haléřů. Již třetí číslo⁶¹ však zdražilo čtvrtletní předplatné na 3,75 Kčs a čtvrtletní zaslání poštou na 4,50 Kčs. Jednotlivá čísla pak zdražila na 16 haléřů za kus. Tato cena však vydržela až do zániku tohoto periodika.

Druhá strana Budweiser Kreisblatt patřila v letech 1918–1919 rubrikám Politische Rundschau, Tages Nachrichten a Lebensmittelversorgung. Politische Rundschau informovala čtenáře o aktuálním politickém dění jak českém, tak i německém a rubrika Tages Nachrichten zase přinášela nejnovější zprávy o kulturním dění ve městě (konání koncertů či představení), daních, schůzích a shromážděních nebo narozeninách významných osobností. Rubrika Lebensmittelversorgung se pak věnovala cenám a dostupnosti potravin.

Následující rubrika Vermischte Nachrichten čtenáře zpravovala o různých nehodách, vlakových neštěstích ale také o záměrech nové Československé republiky. V roce 1918 následovala buď rubrika Deutscher Schulverein, která informovala o působení německého spolku zabývajícího se otázkou školství, rubrika Auswärtige Mitteilungen, která se zabývala zprávami ze zahraničí nebo rubrika Verschiedene Meldungen. V roce 1919 byla rubrika Vermischte Nachrichten následována rubrikou Schulschrichten, která byla většinou velmi krátká a informovala například o začátku

---

⁵⁸ Překlad: Německý stranický orgán pro jižní Čechy (K. D.).

⁵⁹ Překlad: Kněžská.

⁶⁰ Rubrika Die Kriegsereignisse se však zaměřovala zejména na zprávy z fronty.

⁶¹ Budweiser Kreisblatt ze dne 12. 1. 1918, roč. 67, č. 3, s. 1.

vyučování na německých školách. Poté následovala rubrika Theater, která informovala o premiérách a programu divadla, dále rubrika Eingesendet⁶² a Bücherschau, která referovala o nových německých časopisech či knihách. Tato rubrika se však neobjevovala pravidelně stejně jako rubrika Suche. Poslední dvě strany patřily inzerci či reklamě.

---

⁶² Za obsah a formu této rubriky odmítala nést redakce jakoukoli zodpovědnost.

3. PROMĚNA POLITICKÝCH POMĚRŮ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH 1918–1922 VE SVĚTLE MÍSTNÍHO NĚMECKÉHO TISKU

Pro lepší porozumění událostem, které nastaly v uvedeném časovém rozpětí, je třeba nastínit charakter česko-německých vztahů i mimo České Budějovice již v dřívějších letech. Soužití Čechů a Němců má dlouhou historii, ve které se vyskytovaly jak vzájemné rozpory, tak i vzájemná tolerance. Konec tohoto kompromisního soužití obou národů však ukončil rok 1848, též označovaný jako rok revoluční, kdy se Češi a Němci žijící tehdy na území Čech vzepřeli absolutismu reprezentovanému kancléřem Metternichem a „*mluvčí německé společnosti podporovali i český požadavek národní rovnoprávnosti v monarchii, který pokládali za samozřejmý důsledek nové svobody.*“⁶³ České požadavky však byly oproti německým ještě mnohem více ambiciózní, což německá strana nemohla akceptovat a pokládala tak české požadavky za nepřiměřené až přehnané. Češi totiž vedle samostatnosti Čech v rámci Rakouska, zrušení cenzury a svobody tisku či zrovnoprávnění českého a německého jazyka na úřadech a školách, požadovali také zlepšení svého postavení v oblasti sociální. České a německé politické dění se tak začalo značně rozcházet, což dokazuje i odmítnutí účasti na volbách do celoněmeckého parlamentu ve Frankfurtu nad Mohanem. Toto odmítnutí znamenalo počátek svárů mezi oběma národy, které pak trvaly další desítky let.

3. 1. VZNIK SAMOSTATNÉ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Velmi důležitou událostí, která měla nemalý vliv na vznik a vyhlášení samostatného Československa byla první světová válka, která zásadním způsobem ovlivnila politické smýšlení celé Evropy a hlavně zemí, které byly součástí Rakouska-Uherska. Není proto žádným překvapením, že o svoji samostatnost začaly usilovat i české země a 28. října 1918 bylo jejich snažení završeno úspěchem.

Zpráva o vyhlášení samostatného československého státu se v pondělí 28. října 1918 šířila jako lavina. V Českých Budějovicích však ještě ráno nic nenasvědčovalo tomu, že by se mělo udát něco, co se stane velmi zásadním historickým milníkem. První zpráva o vzniku republiky dorazila do Budějovic až kolem jedenácté hodiny dopoledne a potvrzení o její pravdivosti se českobudějovičtí občané dočkali až po poledni. Okamžitě potom začali lidé oslavovat, vyvěšovat české prapory a připínali si na hrud'

---

⁶³ ZEMANOVÁ, Ivana. *První desetiletí ČSR ve světle dvou jazyků českobudějovického tisku. Česko-německá komparace*, České Budějovice, 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta pedagogická, Historický ústav filozofické fakulty, str. 29.

trikolóry. Především studenti se pak jali odstraňovat všechny symboly Rakouska-Uherska. Dav, který se shromáždil před Českobudějovickou radnicí, se mezitím vydal k okresnímu hejtmanství, odkud byl stejně jako z jiných úřadů odstraněn orel, symbol Rakouska-Uherska. Ze strachu před českým obyvatelstvem plným euforie a nadšení odstraňovali německé nápisy i sami Němci, avšak jejich strach byl naprosto zbytečný. V Českých Budějovicích totiž přesun moci do českých rukou probíhal mnohem komorněji a spořádaněji než v řadě jiných měst a navíc i v historii soužití Čechů a Němců v Budějovicích nenajdeme žádné zásadnější spory. Naopak až někdy do poloviny šedesátých let 19. století se lidé v Českých Budějovicích, které byly do té doby spíše městem německým, sami „cítily především jako „Budvajzři“ (*Budweiser*) a teprve potom snad jako Němci nebo Češi.“⁶⁴

Kolem páté hodiny odpolední byl v Českých Budějovicích ustanoven Národní výbor⁶⁵, jehož předsedou byl jmenován František Zdráhal, a který požadoval rezignaci obecního zastupitelstva. Spolu s tím se Národní výbor ustanovil orgánem, který přebírá vládu nad městem, což se také stalo realitou až do obecních voleb v roce 1919.

Na tento, dá se říci náhlý, sled událostí samozřejmě reagoval také německý českobudějovický tisk. *Budweiser Zeitung* hned 29. října 1918 otiskl na titulní straně nečekaně poměrně krátký článek *Was mit uns werden wird?*⁶⁶ ve kterém uklidňoval německé obyvatelstvo. Apeloval na to, aby zůstal zachován klid, nevznikala zbytečná panika a nezapomínalo se na to, že Češi vůbec a v Českých Budějovicích obzvlášť jsou inteligentní přinejmenším jako Němci a nemají v plánu nikoho vyhánět, pokud k tomu nebudou vyprovokováni. Podle *Budweiser Zeitung*: „*Die Verwaltung wird in ihren Händen liegen und sie werden nie mehr Gelegenheit bekommen, uns Deutsche für die österreichische Misswirtschaft verantwortlich zu machen!*“⁶⁷ To v překladu znamená, že správa města bude ležet v rukou Čechů, kteří už nikdy nedostanou příležitost dávat Němcům za vinu rakouskou nehospodárnost a s tím spojené problémy se zásobováním a jídlem. Dále *Budweiser Zeitung* v tomto článku vyzývaly k vznesení rozumných požadavků Němců jako menšiny na české zástupce, ale na druhou stranu poukazyvaly na to, že Češi jsou obklopeni, co se hranic nově vzniklého státu týče, ze tří stran Němci

⁶⁴ KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic.*, s. 82.

⁶⁵ Ze 14 řádných členů Národního výboru byli tři státoprávní demokraté a tři sociální demokraté, ostatní strany byly zastoupeny po dvou členech. M. PECHA, *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích. Předpoklady, průběh a význam*, s. 137. Dalšími účastníky byli národní socialisté, staročeši, agráři a křesťanští socialisté.

⁶⁶ Překlad: *Co s námi bude?* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 29. 10. 1918, roč. 57, č. 84, s. 1.

⁶⁷ *Budweiser Zeitung* ze dne 29. 10. 1918, roč. 57, č. 84, s. 1.

a vzdělání Češi jsou si tohoto faktu velmi dobře vědomi. Touto poznámkou v podstatě tedy redakce německé obyvatelstvo uklidňovala, že nic ještě není definitivní. Celý článek je pak zakončen heslem „*Pracovat a neklesat na mysl!*“ Zpráva týkající se přímo převratu v Českých Budějovicích se nacházela až na straně tři a jednalo se o pouze velmi krátký článek zasazený do rubriky Budweis. Název článku zněl *Staatsrecht-Kundgebungen*.⁶⁸

V následujícím čísle⁶⁹ se pak na titulní straně objevil článek s názvem *An unser deutschböhmisches Volk!*, který apeloval na německé občany, vojáky a pracovníky, aby byl co nejdříve uzavřen mír a vše opět probíhalo v naprostém poklidu. Ke změnám, které probíhaly na poli českobudějovického politického života, se Budweiser Zeitung vyjádřily jen krátkými oznámeními o vzniku správní komise složené ze čtyř Němců a osmi Čechů a o vzniku Německého menšinového výboru v rubrice Budweis. Obavy z toho, zda nově vzniklá Československá republika bude akceptovat německé obyvatelstvo, vyjádřily pak Budweiser Zeitung v článku *Mit oder ohne den Deutschen*.⁷⁰ Ten byl reakcí na článek otištěný v listu Hlas lidu, který hlásal, že čím méně Němců v našem (tj. československém) státě, tím lépe. Ještě v tom samém čísle byl zároveň otištěn článek *Anruf an die Deutschen in Budweis*⁷¹, který opět naléhal na německé českobudějovické obyvatelstvo, aby akceptovalo změny, které se udály a nemělo strach, neboť jeho kultura a práva budou zachována.

Naopak Budweiser Kreisblatt věnoval státnímu převratu v Českých Budějovicích a vzniku Československé republiky celou titulní a druhou stranu. Důvodem může být to, že na rozdíl od Budweiser Zeitung vydal další číslo až dva dny po vyhlášení samostatného Československa a měl tedy na získání a zpracování informací více času. Konkrétně se jednalo o výtisk ze čtvrtka 31. října 1918.⁷² Tři čtvrtiny titulní strany byly věnovány článku *Die Gemeindevertretung der Stadt Budweis zurückgetreten. Der Stadtrat amtiert bis Einsetzung eines Verwaltungsausschusses weiter*.⁷³, který podrobně popisoval jednání starosty Taschka s českou delegací a požadavky, které česká delegace vznesla a které byly jednohlasně přijaty. Poslední odstavce tohoto článku se pak nesou v duchu poděkování především starostovi

⁶⁸ Překlad: *Státoprávní manifestace* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 29. 10. 1918, roč. 57, č. 84, s. 3.

⁶⁹ Budweiser Zeitung ze dne 5. 11. 1918, roč. 57, č. 86, s. 1, 4 (rubrika Budweis).

⁷⁰ Překlad: *S Němci nebo bez nich*. (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 8. 11. 1918, roč. 57, č. 87, s. 1.

⁷¹ Překlad: *Apel na Němce v Českých Budějovicích* (K. D.), tamtéž, s. 3.

⁷² Budweiser Kreisblatt ze dne 31. 10. 1918, roč. 67, č. 82, s. 1, 2. Jednalo se o jediné číslo, které vyšlo v roce 1918 ve čtvrtek místo ve středu.

⁷³ Překlad: *Obecní zastupitelstvo města České Budějovice odstoupilo. Městská rada bude úřadovat dál až do zřízení Správní komise*. (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 31. 10. 1918, roč. 67, č. 82, s. 1.

Taschkovi za jeho působení ve funkci a ostatním zastupitelům. V dalším článku se už Budweiser Kreisblatt věnuje přímo okolnostem vzniku Československé republiky, vymezení jejích hranic a vztahu rakouské vlády k tomuto nově vzniklému celku. Ke konkrétnímu průběhu vyhlášení republiky v Českých Budějovicích se na straně dvě vztahoval článek s názvem *Die Proklamierung des tschechoslowakischen Staates*.⁷⁴ Tento článek ne příliš lichotivě komentoval euforii českobudějovického českého obyvatelstva, které ve městě vyvěšovalo vlajky a strhávalo symboly Rakouska-Uherska – hlavně již zmiňované rakouské orly. Tomu se podle Budweiser Kreisblatt pokoušelo zabránit vojenské komando i jeden z německých důstojníků, který pak byl českými demonstranty týrán.

V dalších číslech pak najdeme stejně jako v Budweiser Zeitung články apelující na německý lid, aby zachoval klid a podílel se na rozvoji Českobudějovicka stejně tak jako před vyhlášením republiky. Stejně tak i u tohoto periodika můžeme najít článek, ve kterém je uvažováno o osudu německého obyvatelstva. Konkrétně se jednalo o článek *Die Deutschen im tschechoslowakischen Staate*.⁷⁵, ve kterém byla sice položena otázka „*Wie haben wir uns jetzt zu verhalten?*“⁷⁶ ale zároveň také ujištění, že bude ochráněno osobní vlastnictví Němců a česká strana udělá vše proto, aby ve městě zůstal zachován klid a pořádek.

K československému státu jako takovému se Budweiser Kreisblatt vyjadřoval až do konce listopadu 1918. Jednalo se především o zprávy ohledně nové vlády a 16. listopadu bylo otištěno bez jakéhokoli komentáře prohlášení Československé Republiky, vyřčené doktorem Kramářem: „...*die habsburgische Dynastie hat alle Rechte auf den tschechischen Thron verloren. Wir sind frei und unabhängig und verkünden, dass unser Staat eine freie tschechoslowakische Republik ist. Und um alles zu erfüllen, bitte ich Sie, zum ersten Präsidenten Thomas Masaryk zu wählen.*“⁷⁷ Pod touto proklamací se pak nacházel krátký sloupek s výčtem členů nové vlády. Velkou pozornost ale Budweiser Kreisblatt věnoval také začleňování pohraničních oblastí do Československa, se kterým nesouhlasil.

---

⁷⁴ Překlad: *Vyhlášení Československého státu* (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 31. 10. 1918, roč. 67, č. 82, s. 2.

⁷⁵ Překlad: *Němci v Československém státě* (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 6. 11. 1918, roč. 67, č. 83, s. 3.

⁷⁶ Překlad: *Jak se teď máme chovat* (K. D.), Tamtéž.

⁷⁷ Překlad: „*Habsburská dynastie ztratila všechna práva na český trůn. Jsme svobodní a nezávislí a prohlašujeme, že náš stát je svobodnou Československou republikou. A abychom vše završili, prosím vás, abyste zvolili prvním prezidentem Tomáše Masaryka.*“ (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 16. 11. 1918, roč. 67, č. 86, s. 2.

Dá se tedy říci, že oproti novinám Budweiser Zeitung, které přešly tuto zásadní událost téměř bez povšimnutí, se Budweiser Kreisblatt stavěl ke vzniku Československé republiky mnohem kritičtěji a věnoval mu mnohem větší pozornost.

3. 2. NÁVŠTĚVA PREZIDENTA T. G. MASARYKA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Hned po vyhlášení samostatné Československé republiky v říjnu 1918 byla pro českobudějovické občany nejdůležitější událostí prosincová návštěva prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, která se uskutečnila konkrétně v pátek 20. prosince 1918 cestou z emigrace.

Do své vlasti se prezident vracel po čtyřech letech strávených v zahraničním exilu a hranice Československé republiky překročil i se svou dcerou a doprovodnou delegací v Horním Dvořišti kolem třinácté hodiny odpoledne. Ve stanici na něj již čekala kapela, která na jeho počest zahrála státní hymnu a zároveň byli Masarykovi představeni mimo jiné členové Národního shromáždění a zástupci moravského, slezského a českého zemského výboru.

V Českých Budějovicích byla návštěva prezidenta očekávána již od brzkých ranních hodin. Podrobnější průběh prezidentské návštěvy popisuje ve své knize *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích* Miroslav Pecha: „*Obchody, dílny a úřady byly uzavřeny. Očekávaný vlak vjel za sněhové vánice na nádraží kolem 16. hodiny odpolední, což ohlašovalo 24 dělových ran a po nich hlahol zvonů ze všech věží ve městě. ...vzletnou a hluboce procítěnou řečí uvítal prezidenta a ostatní osobnosti z jeho průvodu předseda NV profesor F. V. Zdráhal doprovázený ředitelem O. Svobodou a některými dalšími osobnostmi města. Potom za Slováky přivítal prezidenta dr. Blaho ze Skalice, načež vyšel prezident se svou družinou špalírem sokolů z nádraží a všichni nastoupili do povozů k jízdě městem. Kočí i jezdci byli opásáni širokými stuhami s českými barvami. Čestnou stráž tvořili sokolové a vojáci československé armády. Ostatní hosté zaujali místo v dalších kočárech a automobilech a za burácejících projevů radosti pohyboval se průvod slavnostně vyzdobenými ulicemi města...- a již skoro za tmy vjel do náměstí, kde bylo shromážděno několik tisíc lidí. Před radnicí dr. A. Zátka v čele zástupců úřadů a korporací vřelými slovy oficiálně vítal prvního prezidenta Československé republiky na půdě Českých Budějovic... Po zazpívání národní hymny souborem Hlahol a všemi přítomnými, se vracel prezidentův průvod Vídeňskou ulicí*

zpět na nádraží, kde prezident přenocoval ve svém salonním voze. Druhý den ráno, 21. prosince 1918, za bouřlivého volání slávy občany Českých Budějovic, odjel prezident a ostatní hosté do hlavního města.“⁷⁸

Událost takového rozměru samozřejmě nemohla uniknout komentářům tisku a tak Budweiser Zeitung otiskly na Štědrý den hned po hlavním tématu poměrně dlouhý článek s názvem *Des Präsidenten Masaryks Einzug in Böhmen*.⁷⁹ Obsah byl vcelku neutrální a spíše fakticky popisoval průběh prezidentské návštěvy jak v Českých Budějovicích, tak i v Praze, kde byl 28. říjen prohlášen státním svátkem a končil stručným životopisem T. G. Masaryka. Redakce si však neodpustila okomentovat, že kvůli této návštěvě obcházela celé město policie a z pověření Národního výboru nařizovala odstraňování veškerých německých nápisů jak na obchodech, tak i na školách. Neopomněli připomenout ani nutnost uzavření všech obchodů a odcitovat člena prezidentské družiny generála Piccioniho, který zakřičel při překročení hranic směrem k německo-rakouské hranici „*Tam leží mrtvé Rakousko!*“⁸⁰ a směrem k české zemi „*zde osvobozená Česká republika!*“⁸¹

Tím ovšem zprávy o prezidentu Masarykovi neskončily. Následoval neméně dlouhý článek *Die Botschaft des Präsidenten Masaryk*⁸², který obsahoval celý pražský projev prezidenta k zástupcům české politické scény. V tomto projevu Masaryk označil reorganizaci východní Evropy jako cíl války a míru a vyvrátil mimo jiné také myšlenku pangermanistů,⁸³ kteří tvrdili, že malé národy nemají žádnou budoucnost a dějiny směřují pouze k formování větších států. Podle Masaryka byl tento pohled nesprávný, neboť od 18. století až po rok 1918 vznikla celá řada menších států. Vítězství Československa v oblasti samostatnosti pak označil také za vítězství zbývajících malých národů, které byly ohrožovány Německem a Rakouskem.

Dále zmínil otázku Polska a spolupráce s Rumunskem a Podkarpatskou Rusí. Stranou nezůstala ani problematika Němců v Československu a právo Čechů na oblasti obydlené Němci. Zdůrazňoval, že Češi mají plné právo na vlastnictví své země, avšak

---

⁷⁸ PECHA, M. *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích: předpoklady, průběh a význam.*, s. 151–152.

⁷⁹ Překlad: *Příjezd prezidenta Masaryka do Čech* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 24. 12. 1918, roč. 57, č. 100, s. 2–3.

⁸⁰ „*Dort liegt das tote Österreich!*“, Budweiser Zeitung ze dne 24. 12. 1918, roč. 57, č. 100, s. 2.

⁸¹ „*hier die befreite tschechische Republik!*“, Budweiser Zeitung ze dne 24. 12. 1918, roč. 57, č. 100, s. 2.

⁸² Překlad: *Projev prezidenta Masaryka* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 24. 12. 1918, roč. 57, č. 100, s. 3–4.

⁸³ Pangermanismus byl směr usilující o sjednocení a solidaritu germánskými jazyky mluvících zemí, který se projevil mimo jiné za první světové války.

zároveň vyjádřil touhu po tom, aby se Němci podíleli na budování nového československého státu, neboť nechtěl obětovat menšiny, ale naopak doufal ve spolupráci.

Budweiser Kreisblatt se k návštěvě prezidenta tentokrát vyjádřil pouze krátkým článkem s názvem *Präsident Masaryk in Budweis*⁸⁴ v rubrice Tages Nachrichten, ve kterém stručně shrnul celý její průběh. V té samé rubrice se pod výše zmiňovaným článkem nacházel ještě komentář k tomu, proč prezidenta Masaryka nepřivítal žádný zástupce německého obyvatelstva.

3. 3 OBECNÍ VOLBY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V ROCE 1919

Hned po vyhlášení samostatné Československé republiky 28. října 1918 znamenaly pro české občany první volby do obecních zastupitelstev v samostatném československém státě další důležitý milník, neboť právě obce a města měly největší vliv na jejich každodenní život. Pro Němce zase znamenaly obecní volby příležitost, jak zvrátit své postavení pouhé přizpůsobující se menšiny, a možnost podílení se na politické moci. Výsledkem nemohlo být tedy nic jiného, než urputný předvolební boj, který se promítal i na stránkách tisku.

Obecní volby v Českých Budějovicích se konaly 15. června 1919 a stejně tak jako v jiných městech jejich uskutečnění předcházela silný agitační boj. Byly pořádány různé schůze a shromáždění, kterých se účastnili jak členové stran, tak i prostí občané, avšak některá tato shromáždění připomínala spíše „pokřikování babek na trhu.“ Výjimkou při těchto schůzích nebylo ani násilí, neboť „na schůze se často chodilo s holí nebo pro všechny případy s boxerem v kapse.“⁸⁵

V novinách, konkrétně v periodiku Budweiser Zeitung, se zprávy o blížících se volbách začaly objevovat již počátkem dubna. Jednu z prvních informací týkající se voleb nalezneme konkrétně v čísle 25 ze 4. dubna 1919 v rubrice Behördliche Maßnahmen. Jednalo se jen o krátké oznámení nesoucí název *Wählerversammlungen*,⁸⁶ které zpravovalo občany o výnosu ministerstva vnitra, podle něhož nemusela být volební shromáždění konaná v době vypsání voleb hlášena, pokud se konala v uzavřených prostorech a ne pod širým nebem. O trochu obsáhlejší článek vztahující se již přímo k obecním volbám v Českých Budějovicích otiskly Budweiser Zeitung o

⁸⁴ Překlad: *Prezident Masaryk v Budějovicích* (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 21. 12. 1918, roč. 67, č. 96, s. 2.

⁸⁵ RADA, F. *Když se psalo T. G. M.: České Budějovice v prvním desetiletí republiky.*, s. 71.

⁸⁶ Překlad: *Volební shromáždění* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 4. 4. 1919, roč. 58, č. 25, s. 3.

týden později opět v rubrice *Behördliche Maßnahmen*. Jednalo se o článek s názvem *Die Gemeindewahl in Budweis*,⁸⁷ který obsahoval informace o datu konání voleb, počtu mandátů, rozdělení volebních obvodů a počtu volebních komisí či termínu odevzdání kandidátních listin a náležitostí, které musely kandidátní listiny obsahovat. „*Auf Grund des § 11 der Gemeindewahlordnung wird die Wahl der Gemeindevertretung in Budweis auf Sonntag den 15. Juni 1919 anberaumt. Gewählt werden 42 Mitglieder der Gemeindevertretung...*“⁸⁸ O konání voleb v přilehlých obcích kolem Českých Budějovic pak informovaly *Budweiser Zeitung* ve svém dalším vydání jen velmi krátkou zprávou.

Na titulní stranu se téma voleb dostalo teprve koncem dubna. Jednalo se o článek *Zu den bevorstehenden Gemeindewahlen in Budweis*⁸⁹, který byl laděn velmi proněmecky, což demonstruje hned jeho úvod: „*Auch an die Deutschen von Budweis tritt an diesem Tage die Pflicht heran, zur Wahlurne zu schreiten und ihre Stimmen einmütig und geschlossen für die deutschen Wahlwerber abzugeben.*“⁹⁰ Dále článek apeloval na hrdost Němců na svůj národ a na to aby o své město bojovali a nevzdávali se, neboť až do vzniku Československé republiky bylo v jejich rukou. Proto by se měli sjednotit a volit německé zástupce. V průběhu dubna a května pak v novinách pravidelně vycházely krátké zprávy o konání volebních shromáždění (především v Německém domě) a dalších pokynů k volbám, jako například rozdávání sčítacích listin voličů.

Čím blíže konání voleb bylo, tím ostřejší články se v novinách objevovaly a agitace politických stran gradovala. Například třetího června otiskly *Budweiser Zeitung* krátký, leč ne příliš lichotivý článek s názvem *Wähleraufrüttelung*, který popisoval agitaci československých sociálních demokratů, kteří se snažili získat voliče rozdáváním letáků a přímými rozpravami s voliči u nich doma. Článek byl zakončen slovy: „*Wir glauben, es werden unsere deutschen Wähler wissen, wie sie zu wählen haben und werden sich nicht abwendig machen lassen. Kein Wähler wird den Fluch des*

---

⁸⁷ Překlad: *Volby do obecního zastupitelstva v Českých Budějovicích* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 11. 4. 1919, roč. 58, č. 27, s. 2–3.

⁸⁸ Překlad: „*Na základě paragrafu 11 Obecního volebního řádu jsou volby do obecního zastupitelstva v Českých Budějovicích stanoveny na neděli 15. června 1919. Zvoleno bude 42 členů obecního zastupitelstva...*“ (K. D.), Tamtéž.

⁸⁹ Překlad: *K nadcházejícím obecním volbám v Českých Budějovicích* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 29. 4. 1919, roč. 58, č. 31, s. 1.

⁹⁰ Překlad: „*Také Němcům v Českých Budějovicích nastane v tento den povinnost přistoupit k volební urně, aby jednomyslně a semknutě odevzdali hlasy německým bojovníkům.*“ (K. D.), Tamtéž.

*Volksverrates auf sich laden.*⁹¹ Kromě tohoto článku byla v rubrice Budweis také otištěna jména kandidátů za Německou sjednocenou stranu⁹² a informace o volebních shromážděních. Hned v dalším čísle se poté objevil článek s odvážným názvem *10 Gebote für den Wähler*,⁹³ který obsahoval vedle praktických informací o počtu odevzdávaných volebních lístků, povinnosti účastnit se voleb od 21 let či upozornění, že k volbám musí jak muži, tak i ženy také informaci že volby jsou tajné, a proto se němečtí voliči nemusí bát volit německé kandidáty. Velice úderné bylo poslední přikázání „*Wähle nur Kandidaten der „Deutschen Einheitspartei.*“⁹⁴

K tématu voleb se samozřejmě vyjadřoval také Budweiser Kreisblatt, avšak oproti Budweiser Zeitung věnoval obecním volbám hned celou titulní stranu s podrobnými články *Zu den Gemeindewahlen*,⁹⁵ *Das aktive Wahlrecht*,⁹⁶ *Das passive Wahlrecht*,⁹⁷ *Die Anzahl der Mandate und die Wahlperiode*,⁹⁸ *Wahlvorbereitungen*⁹⁹ a *Wahlverfahren*.¹⁰⁰

První článek *Zu den Gemeindewahlen* informoval obecně o vyhlášení voleb a o změně způsobu voleb, neboť většinový volební systém nahradil systém poměrný. Dále byl však již zaměřen na agitaci za německé kandidáty, neboť oni zajistí Němcům, aby mohly německé děti chodit do německých škol a německé ženy mohly nakupovat potraviny označené cenovkou nejen v českém, ale i v německém jazyce. Další článek *Das aktive Wahlrecht* se již věnoval novému obecnímu řádu obcí, který stanovoval povinnost účastnit se voleb všem občanům města, kterým je 21 let a žijí v Českých Budějovicích tři měsíce. Výjimku představovali pouze lékaři, osoby starší 70 let, nemocní a osoby, které byly z důvodu neodkladných úředních či pracovních povinností v den konání voleb vzdáleni od Českých Budějovic nejméně 25 kilometrů. Výjimku pak měli obdržet také občané, kteří v den konání voleb uvízli například v dopravní zácpě či

⁹¹ Překlad: „*Věříme, že naši němečtí voliči budou vědět, jak mají volit a nenechají se zmást. Žádný volič by na sebe neseslal kletbu národní zrahy.*“ (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 3. 6. 1919, roč. 58, č. 41, s. 4.

⁹² Za Německou sjednocenou stranu kandidovali: Dr. Anton Jaksch, Leopold Schwieghofer, P. Dr. Karl Petersilka, Dr. Max Löbl, Leonhard Kaiser, Adalbert Knapp, Dr. Philipp Schneider, August Köstner, Ferdinand Paul, Leopold Mural, Bertram Blaha, Theodor Müller, Eduard Schnarcher, Marie Wortner, Adalbert Leppa, Emanuel Neuwerth, Hans Powischer, Felix Beith a Josef Zeiner, Budweiser Zeitung ze dne 3. 6. 1919, roč. 58, č. 41, s. 4.

⁹³ Překlad: *10 Příkázání pro voliče* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 6. 6. 1919, roč. 58, č. 42, s. 4–5.

⁹⁴ Překlad: „*Volte jen kandidáty Německé sjednocené strany*“ (K. D.), Tamtéž.

⁹⁵ Překlad: *K volbám do obecních zastupitelstev* (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 2. 4. 1919, roč. 68, č. 26, s. 1.

⁹⁶ Překlad: *Aktivní volební právo* (K. D.), Tamtéž.

⁹⁷ Překlad: *Pasivní volební právo* (K. D.), Tamtéž.

⁹⁸ Překlad: *Počet mandátů a volební období* (K. D.), Tamtéž.

⁹⁹ Překlad: *Volební přípravy* (K. D.), Tamtéž.

¹⁰⁰ Překlad: *Volební proces* (K. D.), Tamtéž, s. 1–2.

je postihly jiné nepřekonatelné okolnosti. Podmínky, které musel splňovat kandidát do obecního zastupitelstva (věk 26 let či roční pobyt v místě, kde kandiduje) byly popsány spolu s výčtem osob, které jsou vyloučeny z povinnosti přijmout své zvolení (ženy, občané straší 60 let, nemocní...) v článku *Das passive Wahlrecht*. Velmi obsáhlý byl pak článek *Wahlverfahren*, který podrobně mapoval, jak budou volby probíhat a přidal i příklad přerozdělení mandátů v případě odevzdání přibližně dvaceti tisíc hlasů.

V průběhu dubna a května se pak většinou na straně dvě objevovaly výzvy s tučně vytištěným nadpisem *Deutsche Wähler und Wählerinnen*.¹⁰¹ Konkrétně v čísle 36 z 10. května 1919 bylo naléháno na německé voliče a voličky, aby se dostavili ke kontrole a případné opravě osobních dat či pravopisu svých jmen. Za zmínku stojí také článek *Gemeindewähler Achtung!*¹⁰² varující před podomní agitací českých kandidujících stran: „*Seitens der gegnerischen tschechischen Parteien werden Agitatoren zu deutschen Wählern entsendet, um die Zahl der Wähler und ihre näheren Personaldaten und sonstige Verhältnisse zu erforschen, ja, wie es in mehreren Fällen der Fall war, um auszukundschaften, welcher Partei die einzelnen Wähler ihre Stimmen zu geben bereit sind. Deutsche Wähler und Wählerinnen weiset solchen Agitatoren die Türe! Die Wahl ist geheim und kein Wähler ist verpflichtet einzubekennen, welcher Partei er seine Stimme zu geben beabsichtigt, auch dann nicht, wenn sich ein oder der andere derartige Wahlagitator als „amtliche“ Person ausgibt. Solche Fälle sind dem deutschen Volksausschuss zur Anzeige zu bringen.*“¹⁰³ V dalších číslech se pak Budweiser Kreisblatt věnoval podpurným článkům tykajících se německých kandidátních stran a německých volebních shromáždění. Stejně jako Budweiser Zeitung podporoval Německou sjednocenou stranu, jejíž kandidátní listinu otiskl na svých stránkách začátkem června 1919¹⁰⁴ spolu s rozsáhlým článkem *Wählerversammlung der deutschen Einheitspartei*.¹⁰⁵ Ten velmi dopodrobna mapoval průběh volebního shromáždění, při kterém bylo opět naléháno na německé voliče, aby volili pouze

¹⁰¹ Překlad: *Němečtí voliči a voličky* (K. D.), např. Budweiser Kreisblatt ze dne 10. 5. 1919, roč. 68, č. 36, s. 2.

¹⁰² Překlad: *Voliči do volebního zastupitelstva pozor!* (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 21. 5. 1919, roč. 68, č. 39, s. 2.

¹⁰³ Překlad: „*Z opozičních českých stran jsou k německým voličům posíláni agitátoři, aby prozkoumali počet voličů, jejich osobní údaje a ostatní poměry, ano, a jako v mnoha případech, aby prozkoumali, které straně jsou jednotliví voliči připraveni dát svůj hlas. Němečtí voliči a voličky vykažte tyto agitátory od svých dveří! Volby jsou tajné a žádný volič není povinný přiznat, které straně má v úmyslu dát svůj hlas, a to ani tehdy, když se jeden nebo druhý takový agitátor vydává za „úřední“ osobu. Takové případy by se měly oznámit německému lidovému výboru.*“ (K. D.), Tamtéž.

¹⁰⁴ Budweiser Kreisblatt ze dne 4. 6. 1919, roč. 68, č. 43, s. 2.

¹⁰⁵ Překlad: *Volební shromáždění Německé sjednocené strany* (K. D.), Tamtéž, s. 1–2.

zástupce Německé sjednocené strany, jinak se splní „*Pohádka o „ryze českých Českých Budějovicích*“.¹⁰⁶ Na straně čtyři byl pak otištěn krátký článek vztahující se k českým kandidátním listinám. V posledním čísle před konáním voleb ze dne 14. června 1919 byla celá třetina druhé strany věnována výzvě, aby každý Němec, který se zajímá o zachování hospodářského, sociálního, kulturního a národního německého zřízení, volil Německou sjednocenou stranu s lídrem JUDr. Antonem Jakschem.¹⁰⁷

První povolební vydání jak *Budweiser Kreisblatt*, tak i *Budweiser Zeitung* věnovalo volebním výsledkům téměř celou titulní stranu. *Budweiser Zeitung* otiskly článek s názvem *Die Budweiser Gemeindewahl*,¹⁰⁸ který krátce připomenul obecní volby z roku 1906 a poté už se věnoval rozdělení volebních obvodů, volebních místností a samotným výsledkům voleb v Českých Budějovicích. Krátký přehled výsledků z celých Čech byl pak otištěn na straně tři. *Budweiser Kreisblatt* se pochlubil s článkem *Nach der Wahl*,¹⁰⁹ který nejprve shrnul, které strany se voleb zúčastnily a kolik získaly mandátů a poté se věnoval největším překvapením voleb. Následován byl článkem *Der Wahltag*,¹¹⁰ který přibližoval náladu ve městě v den konání voleb. Konkrétní výsledky se pak čtenáři dočetli v následujícím článku *Das Ergebnis der Wahl*.¹¹¹ Zmíněny byly také výsledky z okolních obcí.

V den konání obecních voleb v Českých Budějovicích bylo odevzdáno celkem 21 945 hlasů, z nichž bylo platných 21 916 hlasů, přičemž Němci získali celkem 4 222 hlasů a tím pádem 8 mandátů. Zbýlých 34 mandátů si mezi sebou rozdělili čeští národní sociální demokraté, národní demokraté, sociální demokraté, Česká strana lidová a Národní rada.

Bez povšimnutí nezůstala ani volba starosty, kterým se stal Otokar Svoboda, člen Československé strany socialistické. Jak novému zastupitelstvu, tak i novému starostovi však německá periodika předpovídala velmi náročnou budoucnost.

3. 4. VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY A DO SENÁTU V ROCE 1920

Jedna z prvních zmínek o volbách do Poslanecké sněmovny a Senátu se v *Budweiser Zeitung* objevila v rubrice *Politische Rundschau* 10. března 1920. Jednalo

¹⁰⁶ *Budweiser Kreisblatt* ze dne 4. 6. 1919, roč. 68, č. 43, s. 2.

¹⁰⁷ *Budweiser Kreisblatt* ze dne 14. 6. 1919, roč. 68, č. 46, s. 2.

¹⁰⁸ Překlad: *Budějovické volby do obecního zastupitelstva* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 17. 6. 1919, roč. 58, č. 44, s. 1–2.

¹⁰⁹ Překlad: *Po volbách* (K. D.), *Budweiser Kreisblatt* ze dne 18. 6. 1919, roč. 68, č. 47, s. 1.

¹¹⁰ Překlad: *Den voleb* (K. D.), Tamtéž.

¹¹¹ Překlad: *Výsledek voleb* (K. D.), Tamtéž.

se o sdělení s názvem *Die Wahlen ausgeschrieben*,¹¹² kde se čtenáři mohli dočíst o datu konání voleb a podmínkách, které kandidáti a kandidující strany museli splnit před jejich konáním. „*Die Wahlen finden auf Grundlage der ständigen am 15. Januar 1920 aufgelegten Wählerverzeichnisse statt, und zwar die Wahlen: in die Abgeordnetenversammlung Sonntag, den 18. April, in den Senat Sonntag, den 25. April.*“¹¹³ Mnohem podrobnější pokyny ohledně volebního řádu pak byly zveřejněny hned v dalším vydání.¹¹⁴

Na titulní stranu se tyto volby dostaly teprve koncem března v článku *Demokratie*.¹¹⁵ Jednalo se o velmi protidemokraticky laděný článek, který demokracii označoval za švindl, který umožňuje bohatým lidem dostat se k moci. „*Wer aber glaubt, das nun das Volk wirklich „souverän“ geworden ist, der täuscht sich ganz gewaltig. Das Volk hat heute tatsächlich nicht viel mehr Einfluss auf die Gesetzgebung und Verwaltung des Staates, wie ehemals. Wie kommt das? Weil das Schlagwort „Demokratie“ ein Schwindel ist, auf den alle jene hineinfallen, die glauben, dass dadurch dem Volke zu seinem wahren Rechte verholfen wird. Unser Wahlgesetz enthält nämlich die sonderbare Bestimmung, dass die Parteien, welche Wahlbewerber in das Abgeordnetenhaus und in den Senat namhaft machen, für ein Drittel der Kosten der Kandidatenlisten aufkommen müssen. Wer kein Geld hat, kann nicht kandidieren.*“¹¹⁶

Stejně tak jako při obecních volbách podporovaly Budweiser Zeitung kandidující německé strany. Důkaz budiž článek *Deutsche Wahlgemeinschaft*,¹¹⁷ který byl zakončen slovy „*Die Wahlkampagne beginnt schon in drei Wochen, 18. April ist Wahltag. Wer sein Volk lieb hat, wer wünscht, dass Lodgman im Kampf um ein kraftvolles Deutschtum Sieger sei, der wähle die Liste der „Deutschen Wahlgemeinschaft!*““¹¹⁸ Další články se pak ale zmiňují též o problémech, které mezi

¹¹² Překlad: *Vypsání volby* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 10. 3. 1920, roč. 59, č. 20, s. 2.

¹¹³ Překlad: „*Volby se budou konat na základě stávajících seznamů voličů z 15. ledna 1920, a sice do Poslanecké sněmovny v neděli, 18. dubna a do Senátu v neděli, 25. dubna.*“ (K. D.), Tamtéž.

¹¹⁴ Budweiser Zeitung ze dne 13. 3. 1920, roč. 59, č. 21, s. 3, *Die neue Wahlordnung*.

¹¹⁵ Překlad: *Demokracie* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 20. 3. 1920, roč. 59, č. 23, s. 1.

¹¹⁶ Překlad: „*Kdo si ale myslí, že nyní je národ opravdu „suverénní“, ten se nesmírně zklame. Lidé dnes ve skutečnosti nemají žádný větší vliv na právní předpisy a správu státu než dříve. Jak je to možné? Protože heslo „demokracie“ je podvod, na něj doplácí všichni ti, kteří věří, že skrze něj se domůžou svých skutečných práv. Náš volební zákon totiž obsahuje zvláštní ustanovení, že strany, které jmenují kandidáty do Poslanecké sněmovny a do Senátu musí uhradit třetinu nákladů kandidátní listiny. Kdo nemá peníze, nemůže kandidovat.*“ (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 20. 3. 1920, roč. 59, č. 23, s. 1.

¹¹⁷ Překlad: *Německé volební společenství* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 27. 3. 1920, roč. 59, č. 25, s. 1.

¹¹⁸ Překlad: „*Předvolební kampaň začne za tři týdny, 18. duben je den konání voleb. Kdo miluje svůj národ a přeje si, aby byl Lodgman vítězem v boji za silné Německo, ten volí „Německé volební společenství!“*“ (K. D.), Tamtéž.

německými kandidujícími stranami vznikaly. O tom, kolik volby stojí, informoval pak čtenáře článek *Kosten der Wahl*,¹¹⁹ který přesně vyčíslil náklady stran na účast v těchto volbách. Do 1. dubna musela každá kandidující strana českobudějovického volebního obvodu zaplatit na okresním hejtmánství 12 000 korun za hlasovací lístky. Přibližně stejnou sumu pak musela strana zaplatit, chtěla-li se účastnit také voleb do Senátu, které se konaly o osm dní později. Kolem 25 000 tak zaplatila strana pouze za hlasovací lístky, přičemž musela připočítat ještě náklady na volební agitaci.

Nejplodnější, pokud šlo o informace o volbách, byly *Budweiser Zeitung* z 10. dubna 1920, které věnovaly tomuto tématu celou stranu rubriky *Budweis*.¹²⁰ Jako první se nacházel v této rubrice článek s názvem *Wegweiser für die Wahlen*,¹²¹ který v osmi bodech shrnoval nejdůležitější informace, které by měl každý volič znát. Nechyběly tedy základní informace o datu voleb, místě jejich konání, kdo může být zvolen či zda jsou volby povinné. Následoval seznam kandidátů za svaz zemědělců, kteří kandidovali do Poslanecké sněmovny a pak se již článek *Die Kandidatenlisten im Budweiser Wahlbezirke* věnoval výčtu čtrnácti kandidátních listin ve volebním obvodu Českých Budějovic. Vedle Československé sociální strany demokratické či Národní demokratické strany kandidovala do Poslanecké sněmovny také strana židovská se dvěma kandidáty. Za německou stranu pak například Německá sociálně demokratická strana. Následující článek *Die Senatswahlen*¹²² se pak věnoval obdobným způsobem třinácti kandidátním listinám do Senátu. Rubriku pak uzavíral podrobný článek o konání volebního shromáždění německého volebního shromáždění a dva kratší články o volebních kandidátech a shromážděních na Českokrumlovsku. Pouhé čtyři dny před konáním voleb do Poslanecké sněmovny pak otiskly *Budweiser Zeitung* na svých stránkách výzvu určenou studentům a studentkám, aby se v Praze zúčastnili voleb, neboť každý hlas je potřebný a pro německý národ zásadní. „*Studenten und Studentinnen! In Prag ist jede deutsche Stimme kostbar. Unter Euch sind viele hunderte, die das 21. Lebensjahr erreicht haben und in Prag wahlberechtigt sind. Keine einzige dieser Stimmen darf uns am 18. April fehlen. Wer aus Bequemlichkeit und Nachlässigkeit am Wahltag nicht in Prag ist, versündigt sich an seinem deutschen*

---

¹¹⁹ Překlad: *Volební náklady* (K. D.).

¹²⁰ *Budweiser Zeitung* ze dne 10. 4. 1920, roč. 59, č. 28, s. 4.

¹²¹ Překlad: *Průvodce volbami* (K. D.), Tamtéž.

¹²² Překlad: *Senátní volby* (K. D.), Tamtéž.

*Volke. Deutsche Studenten und Studentinnen! Wir rechnen auf Euch!*¹²³ V rubrice *Behördliche Maßnahmen* se pak nacházel z dnešního pohledu kuriózní článek *Alkoholverbot anlässlich der Wahl*¹²⁴ informující čtenáře o zákazu prodeje a podávání alkoholu před a v den konání voleb. V rubrice *Budweis* se pak nacházelo krátké sdělení shrnující celkový počet voličů v Českých Budějovicích a počet stran kandidujících do Poslanecké sněmovny. „*Der Wahlkreis Budweis hat 313.073 Wähler und wählt 13 Abgeordnete. Auf einen Abgeordneten entfallen somit 24.000 Stimmen. An der Wahl beteiligen sich 14 Parteien. Es bekommt jeder Wähler und jede Wählerin daher 14 Stimmzetteln.*“¹²⁵

Poslední den před konáním voleb do Poslanecké sněmovny patřila titulní strana jak jinak než tomuto tématu. Jednalo se o článek *Wie wird gewählt?*¹²⁶ upřesňující postup při samotné volbě. Voliči si s sebou měli přinést všechny hlasovací lístky a občanský průkaz. Ve volební místnosti pak obdrželi obálku, do které vložili hlasovací lístek té strany, které chtěli dát hlas a tu následně vhodili do volební urny. Zbylé hlasovací lístky pak putovaly do připravené bedny, aby nikdo později nemohl zjistit, jak kdo volil. Následoval článek, který vysvětloval postavení německých volebních stran v nadcházejících volbách a důvody, proč se jednotlivé německé politické strany v Českých Budějovicích nesjednotily. V rubrice *Budweis* se pak nacházel článek *Die zehn Gebote für den Wähler*,¹²⁷ který opět shrnoval nejdůležitější informace ohledně voleb a agitoval za německé strany. Konkrétně desáté „přikázání“ znělo „Volte jen kandidáty spolehlivých německých stran!“¹²⁸ Nedílnou součástí tohoto čísla byl také seznam volebních místností v Českých Budějovicích a informace o volebních shromážděních.

Další, povolební číslo *Budweiser Zeitung* vyšlo 21. dubna 1920, avšak titulní strana překvapivě nepatřila volebním výsledkům. Těm se noviny věnovaly až na straně druhé v rubrice *Politische Rundschau*, která následovala hned po článku *Die Wahlen*

---

¹²³ Překlad: „*Studenti a studentky! V Praze je každý německý hlas vzácný. Stovky z vás již dosáhly 21 let a jsou oprávněny volit v Praze. Žádný z těchto hlasů nám nesmí 18. dubna chybět. Kdo z pohodlnosti a nedbalosti nebude v den voleb v Praze, prohřeší se proti svému německému národu. Němečtí studenti a studentky! Počítáme s vámi!*“ (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 14. 4. 1920, roč. 59, č. 29, s. 2.

¹²⁴ Překlad: *Zákaz alkoholu u příležitosti voleb* (K. D.), Tamtéž.

¹²⁵ Překlad: „*Volební obvod České Budějovice má 313 073 voličů a bude volit 13 poslanců. Na jednoho poslance tedy připadá 24 000 hlasů. Voleb se účastní 14 stran. Každý volič a volička dostanou tedy 14 hlasovacích lístků.*“ (K. D.), Tamtéž, s. 3.

¹²⁶ Překlad: *Jak se bude volit?* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 17. 4. 1920, roč. 59, č. 30, s. 1.

¹²⁷ Překlad: *10 přikázání pro voliče* (K. D.), Tamtéž, s. 4.

¹²⁸ *Budweiser Zeitung* ze dne 17. 4. 1920, roč. 59, č. 30, s. 4.

*und die künftige Bedeutung der Deutschen im Reiche.*¹²⁹ Je možné, že výsledky voleb do Poslanecké sněmovny nebyly na titulní straně jako hlavní zpráva proto, že se jednalo o výsledky předběžné, neboť ještě nebyly známy výsledky ze Slovenska. Podle dosavadních výsledků však měli Němci v Poslanecké sněmovně zatím 43 mandátů a Češi 110 mandátů. Obsadit ale zbývalo ještě 67 mandátů, což mělo vyřešit druhé, popřípadě třetí skrutinium voleb, které se mělo konat dle článku *Das zweite Skrutinium*¹³⁰ 26. dubna 1920. Druhého kola voleb se však mohly zúčastnit jen ty strany, které v prvním kole voleb dosáhly nejméně 20 000 hlasů a jen ti kandidáti, kteří již v prvním kole kandidovali. Stranou však v tomto čísle nezůstalo ani téma nadcházejících voleb do Senátu, v nichž se volilo 150 senátorů. Na rozdíl od voleb do Poslanecké sněmovny byl ale pro volby do Senátu sloučen Plzeňský a Českobudějovický volební obvod do jednoho. Rubrika Budweis tohoto čísla pak skýtala čtenářům podrobný přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny z českobudějovického volebního obvodu. Odevzdáno bylo celkem 80 759 německých a 197 037 českých hlasů, přičemž nejvíce hlasů získala Československá strana sociálně demokratická. Co se mandátů týče, získali Češi i Němci shodně po čtyřech mandátech.

Stejně jako před konáním voleb do Poslanecké sněmovny patřila titulní strana Budweiser Zeitung den před konáním voleb senátních výzvě, aby se německé obyvatelstvo dostavilo k volbám. „*Jeder Mann und jede Frau Sonntag zur Urne, wenn Euch Euer Volk lieb ist!*“¹³¹ Nechyběl však ani článek informující o volebních obvodech vytvořených pro tyto volby (velmi často se totiž volební obvody slučovaly) či článek o volebním shromáždění konajícím se v Německém domě. Výsledky senátních voleb ve volebním obvodu České Budějovice – Plzeň se pak čtenáři dozvěděli o čtyři dny později, 28. dubna 1920, v poměrně krátkém článku v rubrice Budweis. Celkem bylo odevzdáno 561 079 hlasů a zvoleno deset senátorů. Neobsazených mandátů zbylo pět.¹³² Nechyběla také informace o zvolení tří německých poslanců ve druhém skrutiniu voleb či článek shrnující volby do Poslanecké sněmovny výhradně z německého pohledu. Pomyslnou tečkou za průběhem obou voleb pak byly články *Wahlresümee* a

---

¹²⁹ Překlad: *Volby a budoucí význam Němců v říši* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 21. 4. 1920, roč. 59, č. 31, s. 2.

¹³⁰ Překlad: *Druhé skrutinium* (K. D.), Tamtéž, s. 3.

¹³¹ Překlad: „*Každý muž a každá žena v neděli k volebním urnám, pokud je vám váš národ milý!*“ (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 24. 4. 1920, roč. 59, č. 32, s. 1.

¹³² Budweiser Zeitung ze dne 28. 4. 1920, roč. 59, č. 33, s. 3.

*Das Ergebnis des zweiten und dritten Skrutiniums für den Senat.*¹³³ První z nich shrnoval celkově průběh voleb a postavení jednotlivých politických stran. Nejpodstatnější informací z druhého článku byl pak zisk 37 německých mandátů v Senátu z počtu 150 možných.

3. 5. SČÍTÁNÍ LIDU V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V ROCE 1921

Sčítání lidu konané v roce 1921 bylo opět významným mezníkem pro soužití Čechů a Němců nejen v Českých Budějovicích. Pokud by totiž sčítání lidu prokázalo, že ve městě žije přinejmenším 20 % německého obyvatelstva, znamenalo by to, že by Němci opět mohli komunikovat s úřady ve svém mateřském jazyce. Z pohledu náboženského pak bylo sčítání lidu důležité kvůli tomu, k jakému vyznání či církvi se občané přihlásí.

První zmínka o konání sčítání lidu se v *Budweiser Zeitung* objevila již počátkem února. Jednalo se o článek *Die Volkszählung. Die wichtigsten gesetzlichen Bestimmungen wie sich jeder Deutsche zu verhalten hat*,¹³⁴ který informoval o datu konání voleb či informacích, které budou od občanů vyžadovány. Článek však obsahoval také například návod na řešení případů, kdy se občané nebudou moci zúčastnit sčítání v místě svého bydliště. Na straně 3 se ke sčítání lidu vracely *Budweiser Zeitung* ještě výzvou, aby se všichni Němci veřejně přihlásili ke své národnosti, neboť je to jejich povinnost a na každém hlasu záleží. V následujícím čísle se pak jednalo o výzvu k účasti na německém shromáždění, jehož tématem bylo, jak se chovat při sčítání lidu a vzorový sčítací arch.¹³⁵ Další krátký článek s názvem *Zur Volkszählung*¹³⁶ vztahující se k vzorovému sčítacímu archu však nalezneme teprve 19. března zastrčený v rubrice *Vermischte Nachrichten*. Krátkou zprávu o předběžných výsledcích sčítání lidu z 15. února 1921 pak nalezneme opět v rubrice *Vermischte Nachrichten* 13. dubna.¹³⁷ Titulní strana tomuto tématu opět patřila teprve 4. května 1921. Jednalo se o článek *Das Volkszählungs-Ergebnis*,¹³⁸ který zpochybňoval výsledek a průběh sčítání lidu v Českých Budějovicích. Podle *Budweiser Zeitung* byl výsledek 16,8 %

¹³³ Překlad: *Volební resumé a Výsledek druhého a třetího skrutinia voleb do Senátu* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 5. 5. 1920, roč. 39, č. 35, s. 1-2.

¹³⁴ Překlad: *Sčítání lidu. Nejdůležitější právní předpisy jak se má každý Němec chovat*. (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 5. 2. 1921, roč. 60, č. 11, s. 1.

¹³⁵ *Budweiser Zeitung* ze dne 12. 2. 1921, roč. 60, č. 13, s. 1, 4.

¹³⁶ Překlad: *Ke sčítání lidu* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 19. 3. 1921, roč. 60, č. 23, s. 2-3.

¹³⁷ *Budweiser Zeitung* ze dne 13. 4. 1921, roč. 60, č. 30, s. 2.

¹³⁸ Překlad: *Výsledek sčítání lidu* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 4. 5. 1921, roč. 60, č. 36, s. 1-2.

německého obyvatelstva žijícího v Českých Budějovicích neuvěřitelný a nepravdivý. „*Weil dieses Resultat gar so unglaublich klingt, muss eine Überprüfung gefordert und die Statistische Kommission in Prag auf unseren Budweiser Zählungsakt aufmerksam gemacht werden.*“¹³⁹ Možná i z tohoto důvodu neuznání výsledků sčítání se již Budweiser Zeitung k tomuto tématu téměř nevyjadřovaly. Posledním článkem shrnujícím celkové výsledky celého českobudějovického obvodu se tak stal 11. května 1921 článek s názvem *Volkszählungsergebnisse aus dem Bezirke Budweis.*¹⁴⁰

---

¹³⁹ Překlad: „*Jelikož tento výsledek zní až neuvěřitelně, musí být požadováno jeho prověření a statistická komise v Praze musí být na budějovický sčítací akt upozorněna.*“ (K. D.), Tamtéž.

¹⁴⁰ Překlad: *Výsledky sčítání lidu z obvodu České Budějovice* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 11. 5. 1921, roč. 60, č. 38, s. 2–3.

4. PROMĚNA NÁBOŽENSKÝCH POMĚRŮ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH 1918–1922 A VZNIK CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ

Největší vliv na náboženské poměry v Českých Budějovicích měla až do roku 1918 římskokatolická církev. České země a tím pádem i České Budějovice byly totiž součástí habsburské monarchie, která byla s římskokatolickou církví neodmyslitelně spjata. Tím pádem se drtivá většina obyvatel jihočeské metropole hlásila ke katolickému vyznání. Zlom nastal teprve v již zmiňovaném roce 1918, kdy vznikla samostatná Československá republika a lidé se chtěli oprostít od habsburské monarchie i v oblasti náboženské. V tom jim vycházela vstříc i česká politická reprezentace umožněním civilních sňatků, odstraňováním křížů ze školních učeben či rušením katolických státních svátků. Povinné modlitby ve školách před začátkem vyučování se staly také z povinnosti dobrovolným aktem, o čemž informoval i Budweiser Kreisblatt v článku *Religiöse Übungen der Schuljugend*.¹⁴¹ O úpravě konání českých a německých bohoslužeb v Mariánském kostele v Českých Budějovicích pak informovaly na svých stránkách Budweiser Zeitung.¹⁴² Obecně se však dá říci, že se informace týkající se tématu náboženství objevovaly jak v Budweiser Kreisblatt, tak i v Budweiser Zeitung až do roku 1920, kdy vznikla Církev československá, pouze v souvislosti se školstvím či v podobě oznámení o konání mše či bohoslužby. Jak uvádí Veronika Slavíková ve své diplomové práci „*Dvacátá léta se pak v Československé republice nesla ve znamení poměrně velké výstupové vlny z římskokatolické církve. Většina těchto vystoupivších členů nakonec zůstala mimo organizované církve nebo se stala ateisty, další velká skupina věřících ovšem přestoupila právě k nové vzniklé církvi československé.*“¹⁴³

Církev československá vznikla 8. ledna 1920 v Praze při schůzi klubu reformního duchovenstva demokratickým hlasováním, ve kterém se pro její založení vyjádřilo 140 kněží, proti 66 a 11 hlasů bylo neplatných. O této významné události referovaly také Budweiser Zeitung v krátkém článku *Gründung einer tschechischen Nationalkirche*¹⁴⁴ v rubrice Politische Rundschau. Státním aparátem byla Církev československá uznána až v roce 1921, avšak této skutečnosti již Budweiser Zeitung nevěnovaly žádnou pozornost. Jako nově vzniklá se tato církev sice netěšila přílišné

¹⁴¹ Překlad: Náboženská cvičení školáků (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 8. 2. 1919, roč. 68, č. 12, s. 2.

¹⁴² Budweiser Zeitung ze dne 28. 1. 1919, roč. 58, č. 8, s. 4.

¹⁴³ SLAVÍKOVÁ, V. *Nejstarší českobudějovický sbor Církve československé (husitské) v letech 1920–1948*, s. 25.

¹⁴⁴ Překlad: *Založení české národní církve* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 10. 1. 1920, roč. 59, č. 3, s. 2.

podpoře z řad intelektuálů a historiků, zato si však našla velmi rychle své stoupence z řad dělnictva a střední vrstvy. Neobvyklé však nebyly ani přestupy celých farností i s knězem, což mnohdy vyvolávalo spory s církví římskokatolickou zejména kvůli kostelům a farám. Mimo jiné Církev československá také zrušila kněžský celibát, což vztahům s katolickou církví také moc neprospělo. Bohoslužby v českém jazyce byly samozřejmostí. Za první rok svého působení se Církví československé podařilo přilákat do svých řad kolem půl milionu věřících převážně z řad římských katolíků a to i přes to, že to dekret papežské Kongregace z roku 1920 zakazoval. Dle sčítání lidu z roku 1921 se už k církvi československé hlásilo 5,2 % věřících.

V Českých Budějovicích je z pohledu věřících za počátek vzniku náboženské obce Církve československé považované 12. září 1920, kdy se na Jirsíkově náměstí konal tábor lidu, jehož tématem bylo odtrhnutí se od římskokatolické církve.¹⁴⁵ Oficiálně byla však náboženská obec Církve československé ustanovena až 7. října 1920 a jako každá novota měla své zastánce i své odpůrce. I přesto však její činnost vzkvétala a již počátkem ledna roku 1921 se konal v Českých Budějovicích první československý křest. Problémy však na sebe nenechaly dlouho čekat. Tím nejzásadnějším se ukázalo být (spolu)užívání kostelů, které původně využívali jen příslušníci církve římskokatolické. Mnohdy docházelo dokonce i k fyzickým střetům mezi stoupenci obou církví a jeden takový případ se udál dokonce i na Českobudějovicku v kostele svaté Anny 20. února 1921. Celý incident z českého pohledu přiblížila ve své práci opět Veronika Slavíková. „*Jak vyplývá z pramenů Církve československé a ze zpráv v českobudějovickém tisku začal celý incident tím, že se k bohoslužbě Církve československé sešlo příliš mnoho lidí a do prostor vyhrazených pro tyto účely v dívčí škole v Jeronýmově ulici se nevešli. Nestalo se tak poprvé, a proto se věřící prý spontánně rozhodli, že půjdou do nejbližšího katolického kostela a zaberou jej pro své účely.*“¹⁴⁶ Nejbližším kostelem tehdy byl již zmiňovaný kostel svaté Anny, ve kterém se však sloužila mše katolická, po jejímž ukončení měla začít bohoslužba Církve československé. Katoličtí věřící se však prý začali bouřit a došlo k otevřenému střetu, při němž dokonce musela zasáhnout i policie. Německý pohled na celý incident pak najdeme v Budweiser Zeitung v článku *Besetzung der Seminärkirche durch*

---

¹⁴⁵ SLAVÍKOVÁ, V. *Nejstarší českobudějovický sbor Církve československé (husitské) v letech 1920–1948*, s. 40.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 44.

*Anhänger der tschechoslowakischen Kirche.*¹⁴⁷ Podle tohoto článku obsadili přívrženci Církve československé kostel svaté Anny v neděli 20. února dopoledne spolu se svým knězem, odpadlíkem z církve římskokatolické, páterem Františkem Brožem. Katoličtí věřící se dožadovali jejich odchodu, avšak marně. Došlo k hroznému tlačení, o které byl informován i hejtman a zasahovala také policie, neboť výzvy ke klidu nebyly uposlechnuty. Nakonec bylo nařízeno vyklizení kostela a československá bohoslužba byla dokončena na náměstí u Samsonovy kašny. Není proto žádným překvapením, že po tomto incidentu Církev československá začala naléhat, aby jí byl přidělen minimálně jeden z kostelů v Českých Budějovicích, o čemž českobudějovický biskup nechtěl vůbec jednat. „Byl si vědom toho, že nová národní církev ve městě má sice značný počet členů a sympatizantů, dominantní postavení si však stále udržovala církev římskokatolická a také proto, že si chtěla postavení náboženského hegemona ve městě udržet, nehodlal jako její hlava požadavkům svého náboženského konkurenta ustupovat.“¹⁴⁸ Tím byla myšlenka společného užívání kostelů, potažmo i myšlenka na přidělení jednoho z nich Církvi československé zatracena a stoupenci Církve československé proto začali uvažovat o stavbě kostela vlastního. Ani toto řešení však mír mezi oběma tábory nepřineslo a v září roku 1921 opět došlo k roztržce mezi příslušníky obou církví, a to konkrétně v české Křemži.

První větší článek týkající se Církve československé vyšel v *Budweiser Zeitung* 28. září 1921 a jednalo se o článek *Die „Tschechoslowakische Kirche.“*¹⁴⁹ Už uvozovky při psaní názvu naznačují, že *Budweiser Zeitung* tuto církev příliš neuznávaly, dá se říci, že jí spíše opovrhovaly a v tomto duchu se nesl i úvod celého článku. „*Die Tschechoslowakische Kirche am 8. Januar 1920 vom ehemaligen Klostergeistlichen und Minister Zahradník gegründet, weil er nicht Erzbischof von Prag wurde, hat unter dem national erhitzten und religiös erkalteten Teil der tschechischen Bevölkerung eine beträchtliche Zahl von Anhängern gefunden und sich zumeist mit Gewalt in den Besitz von etwa 30 katholischen Gotteshäuser gesetzt. An manchen Orten kam es dabei zu blutigen händeln.*“¹⁵⁰ Kostely, které měly být dle článku násilně obsazeny, pak měly být

---

¹⁴⁷ Překlad: *Obsazení kostela svaté Anny stoupenci Církve československé* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 23. 2. 1921, roč. 60, č. 16, s. 4.

¹⁴⁸ SLAVÍKOVÁ, V. *Nejstarší českobudějovický sbor Církve československé (husitské) v letech 1920–1948*, s. 45.

¹⁴⁹ Překlad: „*Církev československá.*“ (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 28. 9. 1921, roč. 60, č. 78, s. 3–4.

¹⁵⁰ Překlad: „*Církev československá založená 8. ledna 1920 bývalým klášterním duchovenstvem a ministrem Zahradníkem, protože nebyl pražským arcibiskupem, našla mezi rozohněnou a nábožensky*

podle práva vráceny katolické církvi, neboť katolická církev byla jejich vlastníkem, avšak ne všude se tak stalo. Jednalo se hlavně o oblasti, kde převažovalo české obyvatelstvo. Dále se článek věnoval požadavkům Církve československé, jako bylo například sloužení bohoslužeb v českém jazyce či návrhům kněžích Stejskala a Jandy, kteří předložili dva vzory pro vedení těchto bohoslužeb. „*Jandas Messe unterschied sich fast nicht von der römisch-katholischen als durch die Sprache, während Stejskals Muster schon äußerlich davon abwich.*“¹⁵¹ Liturgickou komisí byl nakonec vybrán návrh kněze Stejskala, který se odlišoval kromě vedení bohoslužby v českém jazyce také tím, že namísto kněžského roucha byl kněz oblečen v taláru a košili s výšivkami v českých barvách a kalichem na hrudi. Závěr článku se pak věnoval počtu přestoupivších kněží do Církve československé (71) a výsledkům sčítání lidu.

Dalším zásadním článkem byl článek *Deutsche Priester – eine Forderung deutscher Katholiken*.¹⁵² Jak napovídá již samotný název tohoto článku, hlavním tématem byli němečtí kněží a jejich odchody z Českých Budějovic z důvodu ztráty Mariánského kláštera¹⁵³ a tím pádem i domova německých kněží. Jelikož v Českých Budějovicích tou dobou zbyli jen tři, vyzýval tento článek k tomu, aby se katoličtí muži a ženy sjednotili, a snažili se jim jejich oběť oplatit. „*Wir müssen unseren deutschen Priestern ein heim, unseren religiösen Vereinen einen Sammelpunkt sichern. Wir müssen es tun, wenn wir unsere letzten deutschen Priester nicht verlieren wollen.*“¹⁵⁴ Následovala výzva určena přímo německým katolíkům a katoličkám v Českých Budějovicích, aby si vzpomněli, jak moc jim pomáhá, když se mají s kým podělit o svou bolest a jak jim návštěva německých bohoslužeb dodává sílu a odvalu. Měli by tedy ukázat svou vděčnost, ozvat se a pomoci tak svým německým katolickým bratrům v Českých Budějovicích. Ještě v tom samém čísle se objevila ještě další výzva určená německým katolíkům v Českých Budějovicích a okolí, avšak její obsah byl téměř totožný s obsahem již zmiňovaného článku *Deutsche Priester – eine Forderung*

---

ochladlou částí českého národa značný počet následovníků a většinou pomocí násilí obsadila asi 30 katolických kostelů. Na mnoha místech při tom docházelo ke krvavým střetům“ (K. D.), Tamtéž.

¹⁵¹ Překlad: „*Jandova mše se téměř nelišila od římsko-katolické, pouze v řeči, zatímco Stejskalův mistr se značně odlišoval již navenek.*“ (K. D.), Tamtéž.

¹⁵² Překlad: *Němečtí kněží – požadavek německých katolíků* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 12. 10. 1921, roč. 60, č. 82, s. 1.

¹⁵³ Jedná se o bývalý dominikánský klášter na dnešním Piaristickém náměstí, který byl zrušen v době josefinistických reforem a budovy od osmdesátých let 18. až do šedesátých let 19. století sloužily jako kolej a gymnasium piaristického řádu a po roce 1885 se staly sídlem koleje kongregace redemptoristů – jazykově německého řeholního společenství. NEBE. Encyklopedie Českých Budějovic [on-line]. Statutární město České Budějovice. (hesla dominikáni, piaristé, redemptoristé).

¹⁵⁴ Překlad: „*Musíme zajistit našim německým kněžím domov a našemu náboženskému spolku místo, kde se bude scházet. Musíme to udělat, pokud nechceme ztratit naše poslední německé kněží.*“ (K. D.), Tamtéž.

deutscher Katholiken. Za zmínku však stojí heslo na úplném konci této výzvy: „*Dem Deutschen kann nur durch Deutsche geholfen werden.*“¹⁵⁵ Rok 1922 pak ohledně náboženských poměrů přinášel jen obecné zprávy o konání bohoslužeb a mší.

Důležité pro tuto kapitolu je také zmínit počty přestupů a výstupů z římskokatolické církve do Církve československé. Do roku 1918 bylo v Českých Budějovicích evidováno jen 300 přestupů k jinému vyznání avšak mezi lety 1919–1921 jich bylo zaznamenáno celkem 2 362. Konkrétně k Církvi československé přistoupilo v roce 1920 sto šedesát osm osob vystoupivších z církve římskokatolické a v roce 1921 jich bylo sedm set čtyřicet pět. Je tedy zřejmé, že Církev československá splnila předpoklady stát se novou národní církví nově vzniklého československého státu, který se chtěl oprostit od římsko-katolické církve, habsburské monarchie a německé nadvlády.

---

¹⁵⁵ Překlad: „*Němcům se může pomoci jen skrze Němce.*“ (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 12. 10. 1921, roč. 60, č. 82, s. 8.

5. PROMĚNA ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH 1918–1922

Stejně jako politika a náboženství bylo důležitým tématem po vzniku Československé republiky také školství. To bylo po válce v ne příliš dobrém stavu, jelikož v jejím průběhu bylo mnoho učitelů odvedeno, či se museli věnovat jiné činnosti. Vedle toho válečné období neskýtalo ani vyhovující prostory k výuce, která byla často rušena z důvodu tak zvaných „uhelných“ prázdnin. Po vyhlášení samostatné Československé republiky navíc drtivá většina českých dětí přešla z německých škol do škol českých, což zapříčinilo jejich přeplnění. Naopak v německých školách pak nebylo téměř koho učit.

Tématu školství se však německá českobudějovická periodika začala věnovat teprve počátkem roku 1919. Jedna z prvních zpráv týkajících se změn v této oblasti se objevila v Budweiser Kreisblatt hned v prvním lednovém čísle. Jednalo se však jen o krátký sloupek v rubrice Vermischte Nachrichten, který referoval o zrušení celibátu učitelek a zrušení zákazu se vdát.¹⁵⁶ Zajímavější byl však článek z 30. dubna 1919 s názvem *An die Deutschen in Budweis!*¹⁵⁷, jehož cílem bylo připomenout blížící se zápisy do školy a připomenout, kam patří německé děti. *„Die Zeit der Einschreibung in die Schule naht. Manche deutsche Eltern sind durch den staatlichen Umsturz in Böhmen aus Sorge für die Zukunft ihrer Kinder schwankend geworden und glaubten, dass es für dieselben günstiger wäre, wenn sie eine tschechische Schule besuchen. Deutsche von Budweis! Das deutsche Kind gehört nach wie vor in die deutsche Schule, um seinem Volkstum erhalten zu bleiben. Ein unveräußerliches und unter allen Umständen festzuhaltendes Recht der Deutschen im tschechoslowakischen Staate ist aber das Recht auf die deutsche Schule. Wir dürfen auf dieses Recht niemals verzichten und deshalb ist es Pflicht eines jeden Deutschen – ohne Rücksicht auf Stand und politische Parteistellung – dafür einzutreten, dass die deutschen Kinder deutsche Schulen besuchen.“*¹⁵⁸ Obdobný článek s názvem *Deutsche Kinder gehören in die deutsche*

¹⁵⁶ Budweiser Kreisblatt ze dne 4. 1. 1919, roč. 68, č. 1, s. 3.

¹⁵⁷ Překlad: *Němcům v Českých Budějovicích* (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 30. 4. 1919, roč. 68, č. 34, s. 4.

¹⁵⁸ Překlad: *„Doba zápisu do školy se blíží. Někteří němečtí rodiče jsou nerozhodní a dělají si starosti o své děti kvůli státnímu převratu v Čechách a věří, že by bylo výhodnější, kdyby chodily do české školy. Němci z Českých Budějovic! Německé dítě patří stejně jako předtím do německé školy, aby si uchovalo svou státní příslušnost. Nepřenositelné a za všech okolností platící právo Němců v československém státě je právo na německé školy. Tohoto práva se nesmíme nikdy vzdát, a proto je povinností každého Němce – bez ohledu na postoj a postavení politických stran – zasadit se za to, aby německé děti navštěvovaly německou školu.“* (K. D.), Tamtéž.

*Schule*¹⁵⁹ se pak objevil ještě v srpnu 1919. Noviny referovaly ale také například o době trvání prázdnin v roce 1919 či o různých schůzích a nařízeních týkajících se školství. Tyto informace se v drtivé většině objevovaly v rubrice Schulnachrichten.

Stejně jako Budweiser Kreisblatt věnovaly Budweiser Zeitung pozornost tématu školství teprve začátkem roku 1919. Jedním z prvních článků reflektujících probíhající změny byl článek *Aus dem tschechischen Schulwesen*,¹⁶⁰ který informoval o přestupech 55 českých dětí z německé školy na Dobré Vodě do školy české. V následujícím čísle se už Budweiser Zeitung věnovaly důležitější otázce povinné výuky českého jazyka na německých středních školách. „*Es ist klar, dass an allen deutschen Schulen, soweit sie im tschechoslowakischen Staate liegen, dass Tschechische sehr bald als Pflichtgegenstand eingeführt werden wird. Es ist unbedingt notwendig, dass die Deutschen hierfür Vorschläge machen und dass sie alle Vorkehrungen treffen, um diese wichtige Änderung des Lehrplanes in jeder Hinsicht vorzubereiten.*“¹⁶¹ Kupodivu však tuto skutečnost nekomentovaly nijak negativně, ale braly ji jako fakt. Zajímavým bylo také oznámení o tom, že do škol v Českých Budějovicích nebudou přijímáni žádní zahraniční žáci, což platilo i pro německo-rakouské žáky z Českých Budějovic.¹⁶² Další zásadnější článek zbývající se otázkou školství se pak objevil teprve v září roku 1919. Jednalo se opět o apel na rodiče německých žáků, aby je v žádném případě neposílali do českých škol. „*Deutsche Eltern! In der tschechischen Schule wird sich Euer Kind nie wohl fühlen. Durch den Kampf mit der Sprache wird Euer Kind um viele Kenntnisse kommen, die es sich in der deutschen Schule spielend aneignen kann. Euer Kind wird von seinen tschechischen Mitschülern nicht gern gesehen, würde oft unter deren Spöttelei zu leiden haben.*“¹⁶³ Další krátké články byly pak věnovány české agitaci za české školy a boji českých a německých škol. Podle Budweiser Zeitung dělali Češi vše pro to, aby německé školy oslabili. V průběhu celého roku pak Budweiser Zeitung

---

¹⁵⁹ Překlad: *Německé děti patří do německé školy* (K. D.), Budweiser Kreisblatt ze dne 30. 8. 1919, roč. 68, č. 69, s. 1.

¹⁶⁰ Překlad: *Z českého školství* (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 21. 1. 1919, roč. 58, č. 6, s. 6.

¹⁶¹ Překlad: „*Je jasné, že na všech německých školách, pokud leží v Československém státě, bude čeština zavedena jako povinný předmět. Je nezbytně nutné, aby Němci připravili návrhy a podnikli všechny nezbytné kroky k přípravě na tuto důležitou změnu učebního plánu v každém ohledu.*“ (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 31. 1. 1919, roč. 58, č. 9, s. 1.

¹⁶² Budweiser Zeitung ze dne 16. 8. 1919, roč. 58, č. 61, s. 6.

¹⁶³ Překlad: „*Němečtí rodiče! V české škole se vaše dítě nebude cítit dobře. Kvůli boji s jazykem přijde vaše dítě o spoustu vědomostí, které si mohou osvojit hraním si v německé škole. Ani čeští spolužáci by vaše dítě neviděli rádi a musely by často snášet výsměch.*“ (K. D.), Budweiser Zeitung ze dne 5. 9. 1919, roč. 58, č. 67, s. 5.

přinášely v rubrice *Schulnachrichten* informace o konání různých přednášek či přijímacích zkoušek.

V letech 1920–1922 byla hlavní pozornost na školství zaměřena jen sporadicky. Důvodem může být konání voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu v roce 1920 či sčítání lidu v roce 1921. Jednalo se totiž o velmi zásadní události své doby. Výjimkou je však článek *Ein Jahr tschechisches Schulwesen*¹⁶⁴ z března 1920, který však překvapivě předkládal spíše statistiky o školství německém než českém. Českému školství se totiž věnoval jen ve výčtu nově otevřených škol. „*Wie schaut es nun jetzt im Schuljahr ein Jahr nach dem Umsturz aus? In Prag, Pilsen und Budweis wurden die deutschen Schulen ganz gewaltig vermindert, eine Anzahl Schulen wurde gesperrt und eine große Anzahl deutscher Schulen in tschechische umgewandelt.*“¹⁶⁵ Dále byly uvedeny počty uzavřených německých tříd a školek. Rok 1921 a 1922 pak žádné zásadnější zprávy nepřinesl. Téměř všechny informace vztahující se k otázkám školství se jako v předchozích letech objevovaly v rubrice *Schulnachrichten*, ať už se jednalo o otevření nové německé školy, přehledy počtů žáků, konání přijímacích zkoušek a různých kurzů či přehledy prázdnin. Stejně jako v letech 1919 a 1920 však byla i v roce 1922 otištěna výzva, aby němečtí rodiče posílali své děti do německých škol. Nejednalo se však již o samostatný článek patřící na přední strany, ale o text zastrčený v rubrice *Budweis* na straně 6.¹⁶⁶

Z výčtu těchto příspěvků je patrné, že německá menšina se sice podřídila skutečnosti vzniku samostatného Československého státu a české převaze, ale nehodlala se vzdát práva na vzdělávání svých dětí v německých školách. Znamenalo by to pro ně totiž další bolestnou ztrátu jak po stránce jazykové, tak i v oblasti národní hrdosti, neboť německé školy znamenaly pro německé obyvatelstvo jistotu zachování němectví.

---

¹⁶⁴ Překlad: *Rok českého školství* (K. D.), *Budweiser Zeitung* ze dne 13. 3. 1920, roč. 59, č. 21, s. 1.

¹⁶⁵ Překlad: „*Jak to vypadá tento školní rok jeden rok po převratu? V Praze, Plzni a Českých Budějovicích se počet německých škol poměrně prudce snížil, řada škol byla uzavřena a velký počet jich byl přeměněn na německé.*“ (K. D.), Tamtéž.

¹⁶⁶ *Budweiser Zeitung* ze dne 10. 6. 1922, roč. 61, č. 44, s. 6.

ZÁVĚR

Poválečné období přineslo pro české i německé obyvatelstvo Českých Budějovic velké množství změn, přičemž nejzásadnější byly změny v oblasti politické. Se vznikem samostatného československého státu přešla správa města do českých rukou, což byla pro německou část obyvatelstva, která se náhle stala menšinou, velká rána. Tato proměna politických poměrů se však odrazila i v dalších oblastech života města a jeho obyvatel, ať již ve větší či menší míře. Cílem předložené práce tedy bylo zachytit výše uvedené změny života v Českých Budějovicích se zaměřením na vybrané oblasti náboženství, politiky a školství pohledem německého českobudějovického tisku. Získané poznatky pak byly konfrontovány s odbornou literaturou.

Je samozřejmé, že události vztahující se k těmto změnám v námi sledovaném období reflektoval také dobový německý tisk Budweiser Kreisblatt a Budweiser Zeitung, avšak každé z těchto periodik nahlíželo na dobovou problematiku z trochu jiného pohledu. Budweiser Kreisblatt byl oproti Budweiser Zeitung více kritický a útočnější, což může být způsobeno také tím, že se jednalo o periodikum věnující se zprávám spíše na regionální úrovni. Naproti tomu Budweiser Zeitung byly zaměřeny více na zprávy z Českých Budějovic, kde atmosféra mezi německou a českou stranou obyvatelstva nebyla až tak vypjatá, neboť již v minulosti občané Českých Budějovic označovali sami sebe nejdříve jako „Budvajzry“ a teprve potom až jako Němce nebo Čechy.

Co se týče proměny politických poměrů ve městě po vzniku samostatné Československé republiky, reagovala obě zmiňovaná periodika téměř totožně. Nejprve vyzývala německé občany k zachování klidu a posléze vyjadřovala nervozitu nad osudem německého obyvatelstva. Budweiser Kreisblatt si však neodpustil ani nelichotivý článek o euforii českých obyvatel a odstraňování rakouských symbolů. Zlom nastal při vyhlášení konání obecních voleb v roce 1919, kdy se již Němci vzpamatovali z předchozích změn a začali se dožadovat svých práv jako menšiny. Spíše však než hanobení a kritizování českých stran a kandidátů se Budweiser Kreisblatt i Budweiser Zeitung věnovaly intenzivní agitaci za strany německé a apelům na německé voliče, aby se zúčastnili voleb, neboť každý německý hlas je důležitý a pro německé kandidátní strany nepostradatelný. Stejná agitace probíhala i při volbách do Poslanecké sněmovny a do Senátu v roce 1920, avšak tuto skutečnost dokládá již jen Budweiser Zeitung, jelikož periodikum Budweiser Kreisblatt bylo k dispozici jen z let 1918 a 1919.

Ze stejného důvodu jsou pak informace týkající se sčítání lidu v roce 1921 k dispozici opět jen z novin Budweiser Zeitung, podle nichž bylo toto sčítání zmanipulované a výsledek 16,8 % německého obyvatelstva žijícího v Českých Budějovicích neuvěřitelný.

Náboženské poměry v Českých Budějovicích byly v předválečném období jasně dané. Převážná část obyvatel byla katolického vyznání, neboť české země byly součástí habsburské monarchie, která byla spjata s římskokatolickou církví. Po konci války a vzniku Československé republiky se však čeští občané chtěli oprostít od monarchie i v této oblasti, a tak začali z římskokatolické církve vystupovat. Mimo jiné byly povoleny také civilní sňatky a povinné modlitby ve školách se staly dobrovolnými, o čemž informoval také Budweiser Kreisblatt. Nejzásadnější událostí, které však nebyla ze strany Budweiser Zeitung věnována přílišná pozornost, byl vznik Církve československé v roce 1920. Tato nově vzniklá církev si velmi rychle našla své stoupence, avšak samozřejmě měla i své odpůrce. Nejdiskutovanějším tématem se pak v souvislosti s jejím vznikem stalo spoluužívání kostelů s církví římskokatolickou, kdy docházelo i k násilným střetům. K jedné z potyček došlo také v Českých Budějovicích v Mariánském kostele, což samozřejmě neuniklo pozornosti tisku, avšak interpretace z českého a německého pohledu se značně rozcházel. Velkou ztrátou pro českobudějovické německé obyvatelstvo hlásící se převážně k vyznání katolickému pak byly také odchody německých kněží, kteří ztrátou Mariánského kostela přišli o svůj domov. Budweiser Zeitung proto velmi naléhavě apelovaly na německé občany, aby nezapomínali na jejich podporu a ozvali se, aby tak bylo možné uplatnit nárok na německé duchovní v Českých Budějovicích.

Otázka školství byla samozřejmě také velmi diskutovaná, avšak na stranách novin ne tak frekventovaná, jak by se očekávalo. Z důvodu poválečných masových přestupů českých dětí z německých škol byly německé třídy poloprázdné, a české přeplněné. Tuto skutečnost však ani Budweiser Kreisblatt ani Budweiser Zeitung nijak zvlášť nereflektovaly. Zásadnější zprávy věnující se tomuto tématu se začaly objevovat až v druhé polovině roku 1919 s blížícími se zápisy do škol. Obě periodika připomínala rodičům, že německé děti patří do německé školy, neboť jedině tam budou spokojené a bude zachováno jejich Němectví. Budweiser Zeitung však informovaly například také o zavedení češtiny jako povinného předmětu. Tuto skutečnost však překvapivě nekomentovaly nijak negativně. V námi sledovaném období se však až na několik výjimek objevovaly v Budweiser Kreisblatt a Budweiser Zeitung spíše jen obecné

informace týkající se přijímacích zkoušek, prázdnin, různých kurzů či otevření nové školy.

Proměna česko-německých vztahů v Českých Budějovicích je tedy zřejmá. Německé obyvatelstvo se z většiny náhle stalo menšinou v nově vzniklém československém státě, přišlo o výsadu téměř absolutní moci nad městem a muselo se vyrovnávat se svým novým postavením. Čeština se stala úředním jazykem a nahradila tak jazyk německý, správa města přešla do českých rukou a české děti začaly ve velkém opouštět německé školy. Čeští obyvatelé se navíc vznikem Církve československé v roce 1920 oprostili od zbytků bývalých poměrů také v oblasti náboženství. I přesto se však spolu obě strany naučily v přijatelných mezích vycházet a žít.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

a) Primární literatura:

Budweiser Kreisblatt 1918–1919

An die Deutschen in Budweis! – Budweiser Kreisblatt ze dne 30. 4. 1919, roč. 68, č. 34, s. 4.

Das aktive Wahlrecht. Budweiser Kreisblatt ze dne 2. 4. 1919, roč. 68, č. 26, s. 1.

Das Ergebnis der Wahl. Budweiser Kreisblatt ze dne 18. 6. 1919, roč. 68, č. 47, s. 1.

Das passive Wahlrecht. Budweiser Kreisblatt ze dne 2. 4. 1919, roč. 68, č. 26, s. 1.

Der Wahltag. Budweiser Kreisblatt ze dne 18. 6. 1919, roč. 68, č. 47, s. 1.

Deutsche Kinder gehören in die deutsche Schule. Budweiser Kreisblatt ze dne 30. 8. 1919, roč. 68, č. 69, s. 1.

Deutsche Wähler und Wählerinnen. Budweiser Kreisblatt ze dne 10. 5. 1919, roč. 68, č. 36, s. 2.

Die Anzahl der Mandate und die Wahlperiode. Budweiser Kreisblatt ze dne 2. 4. 1919, roč. 68, č. 26, s. 1.

Die Deutschen im tschechoslowakischen Staate. Budweiser Kreisblatt ze dne 6. 11. 1918, roč. 67, č. 83, s. 3.

Die Gemeindevertretung der Stadt Budweis zurückgetreten. Der Stadtrat amtiert bis Einsetzung eines Verwaltungsausschusses weiter. Budweiser Kreisblatt ze dne 31. 10. 1918, roč. 67, č. 82, s. 1.

Die Proklamierung des tschechoslowakischen Staates. Budweiser Kreisblatt ze dne 31. 10. 1918, roč. 67, č. 82, s. 2.

Gemeindewähler Achtung! Budweiser Kreisblatt ze dne 21. 5. 1919, roč. 68, č. 39, s. 2.

Nach der Wahl. Budweiser Kreisblatt ze dne 18. 6. 1919, roč. 68, č. 47, s. 1.

Präsident Masaryk in Budweis. Budweiser Kreisblatt ze dne 21. 12. 1918, roč. 67, č. 96, s. 2.

Religiöse Übungen der Schuljugend. Budweiser Kreisblatt ze dne 8. 2. 1919, roč. 68, č. 12, s. 2.

Wählerversammlung der deutschen Einheitspartei. Budweiser Kreisblatt ze dne 4. 6. 1919, roč. 68, č. 43, s. 1–2.

Wahlverfahren. Budweiser Kreisblatt ze dne 2. 4. 1919, roč. 68, č. 26, s. 1–2.

Wahlvorbereitungen. Budweiser Kreisblatt ze dne 2. 4. 1919, roč. 68, č. 26, s. 1.
Wie haben wir uns jetzt zu verhalten? Budweiser Kreisblatt ze dne 6. 11. 1918, roč. 67, č. 83, s. 3.
Zu den Gemeindewahlen. Budweiser Kreisblatt ze dne 2. 4. 1919, roč. 68, č. 26, s. 1.

Budweiser Zeitung 1918–1922

Alkoholverbot anlässlich der Wahl. Budweiser Zeitung ze dne 14. 4. 1920, roč. 59, č. 29, s. 2.
An die deutschen Eltern! Budweiser Zeitung ze dne 5. 9. 1919, roč. 58, č. 67, s. 5.
Anruf an die Deutschen in Budweis. Budweiser Zeitung ze dne 8. 11. 1918, roč. 57, č. 87, s. 3.
An unser deutschböhmisches Volk! Budweiser Zeitung ze dne 5. 11. 1918, roč. 57, č. 86, s. 1.
Aus dem tschechischen Schulwesen. Budweiser Zeitung ze dne 21. 1. 1919, roč. 58, č. 6, s. 6.
Besetzung der Seminärkirche durch Anhänger der tschechoslowakischen Kirche. Budweiser Zeitung ze dne 23. 2. 1921, roč. 60, č. 16, s. 4.
Das Ergebnis der Senatswahlen im Wahlkreise Pilsen – Budweis. Budweiser Zeitung ze dne 28. 4. 1920, roč. 59, č. 33, s. 3.
Das Ergebnis des zweiten und dritten Skrutiniums für den Senat. Budweiser Zeitung ze dne 5. 5. 1920, roč. 39, č. 35, s. 1–2.
Das Tschechische Pflichtgegenstand an den deutschen Mittelschulen. Budweiser Zeitung ze dne 31. 1. 1919, roč. 58, č. 9, s. 1.
Das Volkszählungs-Ergebnis. Budweiser Zeitung ze dne 4. 5. 1921, roč. 60, č. 36, s. 1–2.
Das zweite Skrutinium. Budweiser Zeitung ze dne 21. 4. 1920, roč. 59, č. 31, s. 3.
Demokratie. Budweiser Zeitung ze dne 20. 3. 1920, roč. 59, č. 23, s. 1.
Des Präsidenten Masaryks Einzug in Böhmen. Budweiser Zeitung ze dne 24. 12. 1918, roč. 57, č. 100, s. 2–3.
Deutsche! Budweiser Zeitung ze dne 24. 4. 1920, roč. 59, č. 32, s. 1.
Deutsche Priester – eine Forderung deutscher Katholiken. Budweiser Zeitung ze dne 12. 10. 1921, roč. 60, č. 82, s. 1.

Deutsche Studenten und Studentinnen! Budweiser Zeitung ze dne 14. 4. 1920, roč. 59, č. 29, s. 2.

Deutsche Wahlgemeinschaft. Budweiser Zeitung ze dne 27. 3. 1920, roč. 59, č. 25, s. 1.

Die Botschaft des Präsidenten Masaryk. Budweiser Zeitung ze dne 24. 12. 1918, roč. 57, č. 100, s. 3–4.

Die Budweiser Gemeindewahl. Budweiser Zeitung ze dne 17. 6. 1919, roč. 58, č. 44, s. 1–2.

Die Gemeindewahl in Budweis. Budweiser Zeitung ze dne 11. 4. 1919, roč. 58, č. 27, s. 2–3.

Die neue Gottesdienstordnung. Budweiser Zeitung ze dne 28. 1. 1919, roč. 58, č. 8, s. 4.

Die neue Wahlordnung. Budweiser Zeitung ze dne 13. 3. 1920, roč. 59, č. 21, s. 3.

Die Senatswahlen. Budweiser Zeitung ze dne 10. 4. 1920, roč. 59, č. 28, s. 4.

Die „Tschechoslowakische Kirche.“ Budweiser Zeitung ze dne 28. 9. 1921, roč. 60, č. 78, s. 3–4.

Die Volkszählung. Die wichtigsten gesetzlichen Bestimmungen wie sich jeder Deutsche zu verhalten hat. Budweiser Zeitung ze dne 5. 2. 1921, roč. 60, č. 11, s. 1.

Die Wahlen ausgeschrieben. Budweiser Zeitung ze dne 10. 3. 1920, roč. 59, č. 20, s. 2.

Die Wahlen und die künftige Bedeutung der Deutschen im Reiche. Budweiser Zeitung ze dne 21. 4. 1920, roč. 59, č. 31, s. 2.

Die zehn Gebote für den Wähler. Budweiser Zeitung ze dne 17. 4. 1920, roč. 59, č. 30, s. 4.

Ein Jahr tschechisches Schulwesen. Budweiser Zeitung ze dne 13. 3. 1920, roč. 59, č. 21, s. 1.

Gründung einer tschechischen Nationalkirche. Budweiser Zeitung ze dne 10. 1. 1920, roč. 59, č. 3, s. 2.

Keine ausländischen Schüler. Budweiser Zeitung ze dne 16. 8. 1919, roč. 58, č. 61, s. 6.

Mit oder ohne den Deutschen. Budweiser Zeitung ze dne 8. 11. 1918, roč. 57, č. 87, s. 1.

Staatsrecht-Kundgebungen. Budweiser Zeitung ze dne 29. 10. 1918, roč. 57, č. 84, s. 3.

Volkszählungsergebnisse. Budweiser Zeitung ze dne 13. 4. 1921, roč. 60, č. 30, s. 2.

Volkszählungsergebnisse aus dem Bezirke Budweis. Budweiser Zeitung ze dne 11. 5. 1921, roč. 60, č. 38, s. 2–3.

Vom Wahlkreis Budweis. Budweiser Zeitung ze dne 14. 4. 1920, roč. 59, č. 29, s. 3.

Wähleraufrüttelung. Budweiser Zeitung ze dne 3. 6. 1919, roč. 58, č. 41, s. 4.

Wählerversammlungen. Budweiser Zeitung ze dne 4. 4. 1919, roč. 58, č. 25, s. 3.

Wahlresümee. Budweiser Zeitung ze dne 5. 5. 1920, roč. 39, č. 35, s. 1.
Was mit uns werden wird? Budweiser Zeitung ze dne 29. 10. 1918, roč. 57, č. 84, s. 1.
Wegweiser für die Wahlen. Budweiser Zeitung ze dne 10. 4. 1920, roč. 59, č. 28, s. 4.
Wie wird gewählt? Budweiser Zeitung ze dne 17. 4. 1920, roč. 59, č. 30, s. 1.
Zu den bevorstehenden Gemeindewahlen in Budweis. Budweiser Zeitung ze dne 29. 4. 1919, roč. 58, č. 31, s. 1.
Zur diesjährigen Schülereinschreibung. Budweiser Zeitung ze dne 10. 6. 1922, roč. 61, č. 44, s. 6.
Zur Volkszählung. Budweiser Zeitung ze dne 19. 3. 1921, roč. 60, č. 23, s. 2–3.
10 Gebote für den Wähler. Budweiser Zeitung ze dne 6. 6. 1919, roč. 58, č. 42, s. 4–5.

b) Sekundární literatura:

HORÁK, Pavel. *Tisk jako historický pramen*, in: Jana Čechurová – Jan Randák a kol. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, České dějiny (NLN, Nakladatelství Lidové noviny: Ústav českých dějin Univerzity Karlovy), sv. 8., s. 343–359. ISBN 978-80-7308-556-8.

KING, Jeremy Rupert Nicolas. *Budweisers into Czechs and Germans: a local history of Bohemian politics, 1848–1948*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, c2002. ISBN 0-691-04892-4.

KOPÁČEK, J., NOVOTNÝ, M., SAK, R., ŠILHAN, M. *Encyklopedie Českých Budějovic*. 2., rozšířené vyd. České Budějovice: Nebe, 2006. ISBN:80-239-6706-1.

KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914: sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha: Argo, 1996. Historické myšlení, sv. 1. ISBN 80-7203-022-1.

KRATOCHWIL, Karl a MEERWALD, Alois (eds.). *Heimatbuch der Berg- und Kreisstadt Böhmisches-Budweis mit einer Sammlung von alten und neueren Sagen*. Böhmisches-Budweis: Karl Kratochwil & Comp, 1930.

LAISKE, Miroslav. *Časopisectví v Čechách 1650–1847*, Praha 1959.

PECHA, Miloslav. *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích: předpoklady, průběh a význam*. České Budějovice: Studio Gabreta, 1999. ISBN 80-238-4734-1.

RADA, František. *Když se psalo T. G. M.: České Budějovice v prvním desetiletí republiky*. České Budějovice: Růže, 1970.

ROUBÍK, František. *Časopisectvo v Čechách v letech 1848-1862*. Praha: Duch novin, 1930.

SLAVÍKOVÁ, Veronika. *Nejstarší českobudějovický sbor Církve československé (husitské) v letech 1920–1948*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta /Historický ústav, Filosofická fakulta Jihočeské university.

ZEMANOVÁ, Ivana. *První desetiletí ČSR ve světle dvou jazyků českobudějovického tisku. Česko-německá komparace*, České Budějovice, 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta pedagogická, Historický ústav filozofické fakulty.

Internetové zdroje:

http://www.ff.jcu.cz/documents/10832/37801/Pokyny+pro+odevzd%C3%A1n%C3%A1D+bp_uag_2015-2016/f231f73a-5eb9-44f7-8df3-e82b061a9a30, 3. 5. 2016.

NEBE. Encyklopedie Českých Budějovic [on-line]. Statutární město České Budějovice. České Budějovice: NEBE s.r.o. © 1998—2016 [cit. 2016-05-08].

Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/>. ISBN 978-80-904100-8-4., 3. 5. 2016.